

Da li su radnici subjekt društvenih promena

(Republika broj 297 http://www.yurope.com/zines/republika/arhiva/2002/297/297_15.html)

O ovoj temi smo, zajedno s Partnerstvom za promene i UGS "Nezavisnost", organizovali razgovor u Lazarevcu, 29. oktobra ove godine. Neautorizovana izlaganja objavljujemo u redakcijskoj opremi Nebojsa Popov Danas je tacno 25 meseci kako je poceo strajk u "Kolubari" 2000. godine. O tom strajku je bilo puno govora u javnosti, objavljeno je i dosta tekstova, i romanesknih. Ima i strucnih tekstova, s namerom da objektivno prikazu stvari i analiziraju dogadjaje (Darka Marinkovica, na primer). Ovde su pale i krupne reci, ako se secate, tada izabrani predsednik Kostunica je pominjao i revoluciju.

Prosle godine razgovarali smo o toj temi i mislim da se dosta zna o tome sta se dogodilo. Na osnovu svega sto znamo, a puno toga i ne znamo, umesno se, verujem, postavlja pitanje da li su radnici subjekt društvenih promena? Po tome sta se tada dogodilo reklo bi se da jesu, a na osnovu onoga sto se dogadjalo pre, a narocito na osnovu onoga sto se dogadjalo posle toga, odgovor nije tako siguran. Svrha ovog razgovora jeste da potrazimo valjane odgovore. Naravno, ne misli se na konačne odgovore. Ovde se ne misli na "subjekt" u ideoloskom smislu reci, "jer je vladajuca klasa" kao "jedini" ili "najvazniji" subjekt, nego kao partner u društvenim promenama. Partner vladi, poslodavcima, dakle jedan od glavnih ucesnika u društvenim promenama. Kada se pitanje ovako formulise, verujem da je razgovor racionalniji i svrsishodniji, jer svako od nas treba da kaze sta misli. Jesu ili nisu, na osnovu cega misli da jesu, odnosno na osnovu cega misli da nisu. Razgovor cemo da snimimo, objavicemo ga u *Republici* i, svakako, nastaviti. Smatramo da je ovo vazna tema, jer nije sve u tome ko ce biti ili ko nece biti na vlasti, nego sta se sve u samom drustvu dogadjaja i kako se drustvo menja, ko ga menja, koji su otpori...

Prelomni dogadjaj

Miodrag Rankovic-Pici, predsednik Strajkackog odbora Moje licno misljenje je da je "Kolubara" odigrala kljucnu ulogu u obaranju sistema Slobodana Milosevica. Radnici sigurno jesu subjekt promena. Ono sto se tih dana desavalo u "Kolubari", od radnika je i krenulo. Ostace veo tajne oko toga *kako je sve to krenulo*. Doci ce vreme kada to treba da se kaze. Tada cemo mi reci kako je to sve krenulo. Ali, sigurno je da su to pokrenuli radnici.

Ja sam tada bio predsednik sindikata "Povrsinskih kopova", a ovde su prisutne i neke moje kolege iz tog vremena. S tim rezimom vodili smo neku svoju bitku cetiri godine. U Lazarevcu smo organizovali mnogo protesta. Svoj doprinos dali smo i pre 5. oktobra, odnosno 29. septembra, u borbi protiv tadasnje vlasti, koja nas tada nije ozbiljno shvatala.

Mi smo kao "Kopovi Kolubara" bili u sastavu Elektroprivrede Srbije. Taj sindikat je tada bio pod kontrolom tadasnje vlasti. Znaci, mnogo akcija smo tada pravili iz baze, ali smo "gore" bili sputavani. Mi smo se borili koliko smo mogli, tu s "Kopova". Ima mnogo dokumenata koji to dokazuju. Kada su bile "setnje" studenata, mi smo poslali pismo koje je tamo na trgu procitano. Sutradan su nas lokalni mocnici u "Kolubari" pozvali i pretili, ali da sada u to ne ulazim... To vise nije ni bitno.

Mislim da sindikat, i tadasnji ali i ovaj sadasnji, treba da bude apolitan, ali to je tesko. Tih dana, posle one izborne kradje, mi smo razgovarali sa radnicima i videli smo da su radnici spremni da jednu nepravdu isprave. Mi, tadasnji sindikat potpomognut organizacijom DOS-a, iskoristili smo taj momenat. Niko se nije nadao da ce stati "Kolubara". To je bio jedan fitilj za celu Srbiju i, verovatno kroz analize strucnih ljudi, mozda kada prodje jos vise vremena, pokazace se da je tadasnja uloga "Kolubare" bila velika.

Ja uzimam sebi slobodu da postavim pitanje: "Sta bi bilo s 5. oktobrom u Beogradu da nije bilo 'Kolubare'?" Jer mi smo, kao sto znate, devet, odnosno 10 dana izdrzavali strasnu torturu od tadasnje vlasti. Oni su imali svu moc, vojsku, policiju... Znate sta se sve desavalo sa nama ovde, ali sve to mi ne bi uradili da nije bilo volje kod radnika i, naravno, da nije bilo potpomognuto kod gradjana nase opstine, ali i gradjana iz drugih delova Srbije. Tih dana prema "Kolubari" su se slivale kolone, a na "Tamnavi" je, mislim, tih dana bilo i do sto hiljada ljudi.

Svakako, tih dana i mediji, koji su mogli da budu slobodni, mnogo su nam pomogli. Prvenstveno nas lokalni Radio Lazarevac koji su ljudi bukvalno zauzeli. Mnogo je bilo bitno da se izvestava, a kasnije su i B 92 i svi ostali mediji koji su smeli i koji su bili van kontrole tadašnje vlasti izvestavali o tom događaju.

Veliku pomoc su nam pružili i politicari. Meni je drago sto vidim Borisa medju nama; on je prvi politicar koji je dosao u "Kolubaru", sto je puno znacilo za nas strajkace, a sigurno da je znacilo i za radnike. Posle su svi dolazili, da sada ne nabrajamo. Boris je bio prvi politicar, pa Covic, a posle Kostunica i svi redom. To je puno znacilo za nas, imali smo jednu podrsku, ipak smo mi ljudi, da tako kazem, obicni gradjani. Za radnike je mnogo znacilo pojavljivanje politicara, jer znaci da smo bili na pravom putu.

Na pitanje: "Da li su radnici subjekt drustvenih promena" moje licno misljenje jeste da jesu. I sada. A tada se pokazalo da radnici mogu da izvedu i vece promene u drustvu, sigurno potpomognuti ostalim subjektima drustva.

Solidarnost - dometi i granice

Boris Tadic, potpredsednik Demokratske stranke: Da budem sasvim iskren, mislim da je osnovni naslov ovog naseg susreta na neki nacin mozda previse opsti. Tesko mi je da odgovorim na jedno takvo pitanje sa punom odlucnoscu. Generalno gledajuci, naravno da radnici jesu faktor socijalnih promena. U događaju koji se zove "Kolubara" to je jedan socioloski fenomen, ja bih ga vise tako nazvao, to nije bio samo radnicki strajk. Mnogi događaji su konvergirali ili se ulivali u taj događaj; oni su takodje deo tog fenomena koji se zove "Kolubara" ili kolubarski strajk. Nesumnjivo se pokazalo da su radnici, u ovom slucaju rudari, bili odlucujuci faktor obaranja jednog rezima. Da nije bilo kolubarskog događaja, da nije bilo tako istrajnog strajka i odlucnosti koju su pokazali radnici u "Kolubari", nema dileme da bismo mi imali produzeno stanje Miloseviceve vlasti u nasoj zemlji i da je to bila ona prelomna tacka ili kritichni momenat koji je odredio sudbinu ili neposrednu sudbinu Milosevicevog rezima. Generalno gledajuci, a ne govorim sada o Milosevicu, nego o jednom sistemu vlasti, sigurno je da bi taj sistem pao pre ili kasnije, i da nije bilo tog strajka i te vrste istrajnosti i tako zestokog klina koji je zaboden u taj rezim, ili glogovog kolca, a ne govorim ovo u ideoloskim formama, ali zbilja to sve podseca na glogov kolac, Milosevic sasvim sigurno ne bi pao i ne bi doslo do promene, urusavanja tog rezima koji je i pre toga zapoceo proces unutrasnje razgradnje.

S druge strane, sada se postavlja pitanje sta je sa radnistvom, ne volim da kazem sa radnickom klasom, sta je sa radnicima posle tih petooktobarskih promena, da li su se tu desile sustinske promene? Nisu se desile sustinske promene. Mozda su i oni koji su ocekivali da se dese sustinske promene pomalo naivno verovali da u jednom drustvu ima toliko moci da se izlece sve rane po ubrzanom tempu, za dve godine nakon ovako dramaticnih zbivanja.

Zasto se nisu desile sustinske promene? Pa, zato sto nije moguće sabrati, po mom dubokom uverenju, reformske kapacitete drustva u jednom ovako kratkom periodu, imajući u vidu vise decenija oboljevanja, odnosno razaranja citavog drustvenog tkiva, svih staleza, socijalnih grupa, opsteg sistema vrednosti drustva u kojem smo ziveli. Ali, opet, mislim da je naprosto neverovatan fenomen, odnosno pravo чудо, ta koncentracija energije prevrata koja je olicena u kolubarskom protestu. Meni je malo nelagodno zato sto se sada nalazim u Lazarevcu i medju ljudima koji su citavu stvar vodili, ali mislim da je to objektivno moguće zakljuciti, jer to je bila jedna zbilja neverovatna energija. Kada se to socioloski pokusa analizirati, a ja nisam analiticar, ja sam politicar, ali pokusavam da upotrebljavam i taj aparat u svom politickom promisljanju. Tu, na jednom mestu, prosto imajući u vidu i nasu istoriju i prethodno iskustvo, doslo je do neverovatnih događanja. Ja mislim da je nenasilna smena vlasti dobrim delom uzrokovana kolubarskim strajkom. Kolubarski strajk je pacifikovao onaj najagresivniji deo vlasti - mislim na vojsku i na policiju. Nekoliko dana pred 5. oktobar to je bio jedan veliki ispit za vojsku i policiju, da li ce uci u agresiju ili nece, na sta su bili huskani. I tu su se polomili prvi zubi. Kad su se polomili prvi zubi doslo je do destabilizacije vojske i policije ili unutrasnjeg sistema vlasti, subordinacije u vojsci i policiji; doslo je do neke vrste kolebanja.

Novi element u nasem, odnosno vashem protestu bila je istrajnost. Sledeci element za kolebanje rezima jeste precizno brojanje ucesnika demonstracija od strane obavestajnih sluzbi. Sve vreme su imali izvestaj koliko je protestanata u gradu. Na nekih 250-300 hiljada, po mom saznanju, oni su prakticno otkazali poslusnost onima koji naredjuju, a na 400 hiljada oni su i formalno otkazali poslusnost. Mislim na policiju. A vojska je vec na 300 hiljada otkazala poslusnost. Tako da su imali paralelna brojanja.

Sam duh protesta u Beogradu dobrim delom bio je obojen kolubarskim strajkom. Ta dva dogadjaja se moraju vezati jedan za drugi. Nesumnjivo, nijedan raniji protest - a bilo ih je svugde u Srbiji - nije imao tu snagu i taj element protektivnosti, ili zastite, svih nas, kao sto je imao kolubarski protest. Ovo je sada mozda malo neobicno vidjenje, ali ja duboko verujem u ovo sto sada govorim i mozda cak visedecenijskoj ideologiji ili kroz medije implementiranoj vrednosti da su radnici nesto posebno, da su rudari nesto posebno medju radnicima. I, kada oni udju u strajk, to je ekstremno posebna stvar, mada je ovo sto ja sada kazem gramaticki nemoguće, ali bas to je stvorilo jedan zastitni oreol nad svim protestantima koji ce se 5. oktobra sliti u Beograd i ucestvovati u tom odlucnom udaru protiv rezima. Zato ja i kazem da je to jedan socioloski fenomen koji nije dovoljno istrazen. Deo tog socioloskog fenomena jeste i uloga politicara koja je ovaj put, mislim, imala u sebi neke elemente onoga sto se vise vezuje za radnicke pokrete nego onoga sto se vezuje za politicke pokrete, to je solidarnost. Ja jesam dosao iz razloga solidarnosti u "Kolubaru". Mislim da se i medju politicarima posle mnogo godina takva vrednost obnovila tih dana.

Nebojsa Popov Receno je da si prvi politicar koji je dosao, reci nam kad si dosao?

Boris Tadic U svakom slucaju, ja sam isao u Lazarevac na miting, a pre toga je bila tribina u Domu kulture u Obrenovcu. Dakle, završio sam Obrenovac, idem u Lazarevac. I na putu dobijam poruku da moram hitno da idem u "Kolubaru". Ovo sto je zanimljivo, mozda, jer to je bila moja introspekcija u tom trenutku, jer to je bio prilično mracan put... Sve je bila opasnost, prolazili smo mi kroz razne opasnosti, a ja sam taj poziv doživljavao kao nesto sasvim posebno. Znao sam da je nesto posebno. Ja u stvari nisam znao gde sam. I onda sam naisao na dva coveka u mrkloj noci koji idu prema nekom objektu. Coveku koji me je vozio, mom prijatelju Sasi, rekao sam: "Stani!" Izasao sam i pitao: "Gde je ovde rudnik 'Kolubara'?" Oni su mi odgovorili: "Evo ga rudnik, mi smo iz 'Kolubare'". "A gde ste vi posli?" "Mislili smo da radi ova prodavnica. Da kupimo neko pice." "Pa, hajd'mo zajedno!" Onda su oni usli u kola i ja sam bukvalno posle petnaest minuta od poziva vec usao u rudnik. Onda su oni mene doveli do nekog parkinga. Nastavili smo peske. Govorili su mi: "Pazi, tamo su ovi! Pazi, tamo su oni!" Kada sam dosao u rudnik tamo sam susreo ovde prisutne i jos mnogo vise ljudi. Rekli su mi da uskoro dolazi Radoje Prica, da je i on pozvan, da dolazi Covic...

Ja sam imao jedan pristup svim tim protestima, relativno tehnicki. Govorio sam uglavnom o istoj temi. Gde god se nadjem, na bilo kom mitingu, govorio sam: "Izdrzimo, budimo uporni do kraja!" Ovo je bio jedan drugaciji protest, to se videlo. Prvi put u zivotu popeo sam se na jedan dzip da drzim govor, kao u Gdanjsku, sad citavu situaciju vidim pomalo i na filmican nacin. Penjem se, dakle, na dzip, drzim govor, radnici, ja... Sve mi je neobicno. Navikao sam da govorim na mitinzima, a ne u radnickom, posebno ne u rudarskom ambijentu. Zeleo sam ljudima da pokazem elementarnu solidarnost. Nadao sam se, i verovao sam, da i drugi politicari osecaju solidarnost, jer vi ste osecali solidarnost i pokazali solidarnost sa nama i sa nekom opstom stvari. Moram da priznam da sam tada, prvi put u zivotu, dobio neku snagu od onog citanja o radnickom pokretu, o prevratnistvu radnistva svih ranijih godina i decenija, sto je bilo sastavni deo naseg obrazovanja. Zeleo sam da pokrijemo sto vise novih pozicija pa sam isao na "Polje D" (ni dan-danas ne znam da li je "B" ili "D"). Naisao sam na policijsku blokadu. Policajcima sam dosao sa ledja. A s druge strane sam video Nebojsu Covica koji pokusava da prodje na ovu stranu. Video sam i neakve kamere. Policajcima sam rekao: "Ja sam Boris Tadic, narodni poslanik, mi smo pobedili i to je nesporno". Policajac vise nije znao sta ce. Jer, on uopste nije ocekivao da je neko uopste u "Kolubari". Komandant te policijske jedinice je rekao: "Sacekaj da se konsultujem..." Potom je rekao: "Hajde prodji!" Onda smo mi prošli i ja sam se pozdravio sa Covicem i odmah dao intervju

za francusku televiziju, to je bio RFI ili tako neko. Onda sam otisao na "Novi kop". Tamo sam imao sastanak i izvršio sam svoj deo posla. Dolazili su drugi posle toga.

Castan i hrabar sudija

Iskazali smo solidarnost jedni prema drugima, ali mislim da nismo iskazali - i ja to sada hocu da kazem - punu solidarnost. Nismo, na primer, iskazali solidarnost prema jednom coveku koji je mozda izgubio svoju glavu zbog nas. To je sudija Nebojsa Simeunovic. To je meni, za citav dogadjaj "Kolubare", ostao najtezi momenat, mozda najtezi momenat...

Nebojsa Popov Oprosti, kad si saznao za to sto je uradio Simeunovic?

Boris Tadic Ja sam otisao iz "Kolubare" i dan za danom isao na razne proteste... To je bilo, mislim, prvog oktobra, kada sam cuo da sam optuzen za subverzivnu aktivnost. Ja sam se onda povukao u ilegalu...

Nebojsa Popov Sta je bilo sa Covicem?

Boris Tadic I Covic se povukao u ilegalu, ali ja se nisam vidjao s njim. Ja sam vec imao razradjen sistem povlacenja u ilegalu, imao sam neke baze, tako da kazem. Ja sam saznao da sam optuzen neposredno pred sam miting na Cukarici, saznao sam da sam optuzen, a to je bilo dan ili dva dana posle, nakon posete Pavkovic. Moja saznanja su govorila da je Pavkovic imao direktnu ulogu u nasoj optuzbi. Onda je on to kasnije negirao, grcevito, ali ja i dan-danas imam uveravanja da je on imao kljucnu ulogu i da je posle dolaska u "Kolubaru" on sve nas optuzivao da smo mi u stvari... Nismo nikada imali dovoljno dobru formulaciju za to kako nam je glasila optuznica, u svakom slucaju subverzivna delatnost protiv oruzanih snaga. Sudija Simeunovic nije poslusaio nalog za hapsenje "subverzivnih elemenata". On je deo Kolubare... Ja duboko verujem da je on izgubio glavu direktno zbog nas.

Aleksandar Karic, clan Strajkackog odbora, a potom i potpredsednik SO Lazarevac Gospodin Tadic je pomenuo deo u vezi sa istraznim sudijom Nebojsom Simeunovicem, a nismo ga dorekli. Ima tu u jednom listu lepo zapisano: bukvalno, taj sudija je spasao 13 zivota - 11 rudara koji su tada optuzeni za subverzivnu delatnost protiv SRJ, po vrlo teskim clanovima Krivicnog zakona, i Borisa Tadica i Nebojsu Covica. A prica je bila da je on, kao istrazni sudija, morao da izda nalog za hapsenje tih 13 ljudi. Hvala njemu sto to nije uradio. Znam i siguran sam da je tada uhapseno samo nekoliko od nas 13, da su svi ti nasi prijatelji koji su, ja kazem svi jednaki, ali nas 11 smo optuzeni kao najkrivlji, i ti nasi jednaki sigurno bi i zivote dali ako bi nama uzeli zivote. I to je jedan zaista tezak trenutak. Kad god ga se setim, ne sto me bilo strah, nego jednostavno bilo me strah sta ako sve nas koji smo tu pohapse, sta ce uraditi ti ljudi, da li ce napraviti obracun, a to nikako nismo hteli. Stalno smo, i Jovicic i ja i ljudi na "Polju D", stalno smo ponavljali - nikako obracun jer je bilo totalno nebulozno uci u obracun sa 1000 specijalaca. Ja sam imao priliku da provedem celu noc sam, kad su nas sve izbacili, a posle su 4. oktobra svi politicari DOS-a dosli, i to je nama bilo jako vazno, jer mi kao ceo grad nismo mogli da uradimo nista sa 1000 specijalaca, a ne ti rudari sami. Sreca je sto je procena napravljena ipak da se ne reaguje.

Promenljiva uloga radnika

Milovan Rankovic-Ranusa, predsednik sindikata "Kolubara" Radnici su uvuceni u razne dogadjaje - smenjivanje direktora, krizni stabovi... Kasnije se to polarizovalo - jedna partija, druga partija, treca partija i mi smo danas u situaciji da ovako, sa malom tugom, kazemo: Da, mi smo bili ti koji su dali zamajac promenama, a kad malo danas pogledamo gde se mi kao radnistvo danas nalazimo, onda moramo da kazemo da smo danas doziveli da imamo ovaj Socijalno-ekonomski savet koji je prvi institucionalni temelj, ali tek na samom pocetku, da radnik bude subjekt promena kroz institucije. A izmedju onog i danasnjeg petog oktobra bojim se da kroz institucije mi kao radnici nismo uspeli da postanemo subjekt promena.

Bez ucesca sindikata nema uspeha u tranziciji. Bez borbe protiv mafijaskog kapitala bicemo jedna mafijaska zemlja sa nesretnom tranzicijom. Videcete brzo kako ce to tesko ici kada se bude islo u stecaj. Gotovo 500-600 hiljada ljudi treba da ostane bez posla.

Treba uciniti sve da mi postanemo subjekt, da sindikati dobiju vise znacaja u kreiranju politickog

života kroz sistemske zakone koji će obeležiti tranziciju, koji će da pokazu da radnici postoje, ne samo 5. oktobra, nego da će postojati i narednih 50 godina. Jer, verujte, ako radnici ne budu imali interesa da rade, ako ne budu imali interes da oni postoje kao subjekt, kakva će nam biti budućnost, ko će stvarati profit o kojem se mnogo prica u ekonomiji, ko će na svojim leđima izneti promene? Ako neće radnici koji su na svojim plecima izneli i 5. oktobar.

Ali, najveću cenu plaćaju radnici, čemu smo svedoci u ovim promenama do sada. Puno je nejasno šta je to tranzicija, puno je nejasno na koga se ona to odnosi, puno je nejasno ko će da plati najskuplju cenu. Ono što ću ja uraditi sa mojim prijateljima iz sindikata to je da ne platimo najskuplju cenu. Znači, u ovom momentu u ovoj zemlji se mnogi bogate. Znači, u ovom momentu u ovoj zemlji mnogi su bogati. Znači, kada sam čuo pre neko vreme: "Gospoda sa kapitalom", zaboga gde su ta gospoda stekla taj kapital? Stekli su na nesreći i na 5. oktobru, stekli su na nesreći dugoj deset godina, i ta će gospoda sad na licitacijama, prvoj, drugoj, trećoj, obezvređene firme kupovati za male pare, a mi ćemo se boriti za tu radničku sirotinju. Na koji način? Puno će nesrećne sirotinje tu biti.

Veceras sam ponosan što na jednom ovakvom skupu imam prilike da izrazim jedno svoje duboko razočarenje i očekujem punu pomoć od ovakvih ljudi koji imaju znanja da se obrazuje radnička klasa, narod. A političarima da dam upozorenje: Prestanite da se svadjate i pokušajte da ova zemlja pobedi. Vidite koliko imamo problema? Gospodina Popova sam upoznao još onda kad smo jeli onaj pasulj u Beogradu. I mislim da nam treba opet da se "opasujemo", jer ako to ne budemo uradili onda će nas uneti vrlo negativno gledati kroz desetak godina.

Je li radnik subjekt? On je subjekt jedino ako se institucionalno osnazi, ako se zakonski to desi. Ako ne radimo samo na retorici, onda nekima moramo reći: "Vi ste mafija, vi morate u zatvor, a i vi radnici morate da platite cenu zato što ste pred Skupštinu došli kao radnici a otišli kao Srbi 1991. godine". Mi svi moramo da nosimo deo krivice, ali nemojmo reći da samo ova radnička sirotinja treba da plati najskuplju cenu.

Jesmo li subjekt? Bismo subjekt onoliko koliko budemo posteni i prema radnicima i koliko stvorimo ambijent da radnici učestvuju u demokratizaciji ovog društva. A bojim se, a već skoro šest godina izučavam tranziciju u zemljama Istočne Evrope, da to neće biti nimalo lako, nimalo dobro ako ne budemo imali više postenja i ne budemo radnicima rekli istinu.

Ima onih koji su se obogatili pre 5. oktobra, ali nažalost neki se bogate i sad.

Namerno nisam htio da govorim o tih 9 dana strajka u Kolubari, a taj strajk je obeležio ceo svet. Ali mi iz Lazarevca, Lajkovca i okoline nismo to znali da iskoristimo na najbolji način. Propustili smo da se zesse organizujemo, kao radnici, sindikat. Bez efikasnog i nezavisnog sindikata nema ništa ni od tržišne ekonomije. A kod sebe imam nekih dilema. Imam utisak da se ništa nije promenilo u manipulisanju sindikatima, ranije i sad. Imam utisak da politika ipak treba da pusti sindikate da se sami organizuju. Ljudi sa Zapada hoće da nam pomognu, da mi organizujemo sindikat, da se brže razvijamo, da resavamo ta teška sindikalna pitanja na jedan pravi, evropski način. To je ono što nam fali u ovoj zemlji. Fali nam znanja, fali nam kadrova, ne može se preko noći naučiti. Sve ono što ja hoću kroz SDP da postignem je da radim na afirmaciji i na pospešivanju radnika da bi se došlo do sistemskih zakona koji će nam dati praktičnu moć, da se kroz parlament odlučuje...

Nebojša Popov Jesam li te dobro razumeo, da ti misliš da su radnici u vreme strajka u "Kolubari" bili subjekt promena, a sada nisu, ali bi mogli da budu.

Milovan Ranković-Ranusa Da.

Neočekivano spontana pobuna

Dragoljub Djordjević, učesnik strajka Ja sam jedan od onih ljudi koji su bili na spisku podričaca sistema...

Krenuo bih od tih devet dana koji su, čini mi se, obeležili modernu istoriju srpskog naroda. Iako je urađeno par filmova, a i jedna knjiga, navodno kao dokument, sve to zaista nema veze sa onim što se događalo u "Kolubari" svih tih dana.

Politika je uradila ono što se, na neki način, i moglo očekivati da će uraditi. Neki ljudi su iskoristili taj događaj za svoju ličnu promociju, navodeći da je strajk navodno bio organizovan od strane političkih partija, DOS i tako dalje. To je, u stvari, jedna gruba prevara. Jednostavno, DOS ni na

koji nacin nije uestvovao u strajku u "Kolubari". Ja to mogu odgovorno da tvrdim, a to mogu da posvedoce ljudi koji su uestvovali u samom strajku. Zapravo, strajk nije nastao kao organizovana tvorevina, to je jednostavno bio jedan slucaj.

Secam se dobro, bio je prohladan dan i mi smo bili u jednom beznadju, ukrali su nam pobedu, i mi krenuli... Pre bi se moglo ocekivati da se u jednoj sredini gde je bilo manje novca, gde su ljudi ziveli bednije, da se tamo dogodio jedan takav ustanak, kako bih ja slobodno rekao. A dogodio se bas u mestu u kojem su plate bile na zavidnom nivou; mi smo u tom trenutku imali najveca primanja u Srbiji. Ovde ljudi imaju dosta dobro reseno stambeno pitanje. "Kolubara" je ulagala u svoje radnike, ovde to svi dobro znaju. Dobijali su se krediti, vrlo povoljni. Ovo je, mislim, najsredjeniji grad u Srbiji. Ovde se zaista ulagalo. I Socijalisticka partija Srbije, ja ne bih mogao da kazem da oni nisu ovde radili dobre stvari. Ovde su cak radili dobre stvari na dobrobit ovog stanovnistva. Ovde je samo u tim poslednjim godinama otvoren moderan vodovod, ovde su gotovo svi stanovi obezbedjeni, s telefonima. Zanimljiva je situacija da bas tu nastane strajk. Ja mislim da Slobodan Milosevic nije uopste razmisljao da tako nesto moze da se dogodi u "Kolubari".

Kazem, otisli smo u nameri da zaustavimo "Kolubaru", niko od nas nije verovao da cemo mi to tamo i uraditi. Jednostavno smo otisli da probamo, a onda se dogodilo nesto sto je mene zadivilo, iznenadilo, tako da ja u tim trenucima nisam mogao na pravi nacin da razmisljam. Na jedan poziv predsednika sindikata da ljudi zaustave svoje masine, u roku od 15 minuta zaustavljene su masine. On im je doslovno rekao: "To za dobrobit njihove dece i njihove buducnosti".

Ja jednostavno ni dan-danas ne znam zasto se to dogodilo i meni je to potpuno nejasno. Verovatno cu i umreti i necu saznati zasto su zaustavljene masine.

Inace, znam - bio sam vezan za sindikat jer sam radio u sindikalnom listu - da su svi strajkovi u "Kolubari" bili pogadjani sa poslovođstvom. Znaci, svaki strajk je bio pogadjan. Oni odu u poslovođstvo, sednu, i onda kazu hajde vi tamo trazite 20 posto, a mi cemo da vam damo deset pa da to zaustavimo. I onda, tako, ovi odu, evo hocemo 20 posto vecu platu, onda ovi kazu: "Ne moze". Stanemo sat vremena, onda ovi kazu evo 10%. Onda krenu "sistemi" i tako je to islo u nedogled. Misleci da je u svim dogadjanjima otupljena ta ostrica, odnosno da su ljudi oguglali na takvu vrstu borbe, to je za mene bilo iznenadjenje. Ja zaista ne mogu o tim dogadjanjima da kazem nista sto bi bilo znacajno sa neke socioloske strane, a to treba naucnici da prouce zasto se dogodilo bas u "Kolubari". Dogodilo se nesto jos neverovatnije. Citavo mesto pocinje da zivi za taj strajk. I to u Lazarevcu, gde zaista nije bilo vecih problema. Ljudi su ovde, koliko se u to vreme u Srbiji uopste moglo, ziveli dobro. Bez vecih problema.

U Lazarevcu je bilo veliko iznenadjenje ono sto se dogodilo na izborima. Niko od nas nije verovao da mi mozemo da pobedimo. Mi smo bili zateceni tom pobedom. A onako politicki neobuceni nismo uspeli to da iskoristimo. Danas gledano, imali smo jako dobre takmace, ljude koji su se u tih 10 godina obogatili. Danas oni povlace glavne konce u gradu, a mi imamo jednu nesposobnu vlast, totalno. Jednostavno, danas se nalazimo u situaciji u kojoj nije nista onako kako smo to zamisljali i kako smo se dogovarali. Tih dana citavo mesto pocelo je da zivi u jednom trendu, pa su se ljudi utrkivali ko ce biti bolji...

Poceli su da se utrkuju, sto je, cini mi se, u srpskom mentalitetu, ko je "vise" protiv Slobodana Milosevica. Isticali su transparente, vikali parole, uzimali mikrofon da pricaju, dolazili na kopove... To je jedna neverovatna atmosfera, jedna neverovatna energija, jedan naboj koji se osecao u gradu, a to su ljudi koji su dolazili sa strane mogli mozda jos preciznije da uvide. A oni su de facto ljudi koji su bili u vlasti, do pre neki dan su ti isti ljudi sedeli sa gospodinom Zunjicem, a sada su se utrkivali ko ce biti vise protiv njega. Hocu da kazem da je politika iskoristila vrlo dobro da nakon svih tih dogadjaja, predstave u stampi, ne znam iz kojih razloga, da je to bio trijumf nekakve politike i nekog organizovanog delovanja.

Nije tu bilo nikakve organizacije. Treceg, cetvrtog dana strajka ovde je dosao gospodin Covic i meni licno je pricao da ako tamo krenu nekakvi nemiri i ubijanje radnika, da navodno ja sa mojom grupom, jer sam ja imao jednu grupu svojih drugara koji su, ovako, bili malo srcaniji i bili spremniji na neke druge stvari i poteze, on je nam savetovao da mi upadnemo u policiju i otmemo oruzje i porobimo policijsku postaju, a mi smo ovde bili spremni na sve... Ja ne znam koliko zna javnost, ali

ovde smo se sami organizovali. Odavde nijedan gram uglja ne bi posao. Tu smo se sami organizovali i tu nije bila politika. Jednostavno, poskidani su bili svi delovi masina i ja vrlo dobro znam da su ovde bile montirane i eksplozivne naprave da se delovi pruge podignu u vazduh... To, recimo, ovi politicarci ne znaju. Znaci, ovde je bio vise inat. Znaci, ne bi krenuo nijedan gram, pa sta god da se dogodi. Oni su mogli sve da nas poubijaju. Nije bilo drugog nacina. Tu je bila jedna grupa ljudi koju su oni mogli samo da pobiju i da onda nastave sa radom. Tu smo se mi sami organizovali. To je, jednostavno, bio bunt.

Meni se cini da se i DOS zatekao u pobedi. To je najveći problem. Mi smo izašli na izbore da ne pobedimo, nego da budemo kicanka Slobinom rezimu. Mi smo, jednostavno, bili zateceni u tom trenutku. I to je veliki problem, zbog tog nasledja koje dolazi do izražaja posebno u ovom našem gradu. Energija bunta nije iskoriscena, politika je iskoristila sve to, a ovaj skup je zaista dobar skup, jer zanimljivo je sta se to dogodilo tih dana.

Dosli neki Milosevicevi causi, da vide kako tece strajk. I znam iz pouzdanih izvora da je sa terena dobijao izvestaje da se tu "digla jedna sacica", da nema razloga da se dize neka buka, i da ce oni to sami da srede "u lokalnu".

Ni sindikat u Srbiji nije na pravi nacin uspeo da iskoristi bunt. Znam da je "Nezavisnost" poslala neke svoje ljude sa nekim propagandnim materijalom, ali ni oni nisu uspeli na pravi nacin to da iskoriste. Niko nije uspeo da sublimira tu energiju i napravi nekakav sindikat. Ja nisam sada u sindikalnim vodama, ali nisam siguran da se na organizacionom planu nesto promenilo. Ja ne verujem u sindikat koji ima kancelariju 4 metra od direktorove kancelarije. Cini mi se da su izneverena ocekivanja iz strajka. Ubedjen sam da nije moguće na starim temeljima praviti novu kucu. To obavezno mora da se srusi.

Mi smo dopustili da mnogi ljudi koji su se obogatili u onom rezimu, a takvih ima i u Lazarevcu, mi smo cak naivno i nemusto, dizanjem ruku omogucili da neki od njih svoj novac operu, da danas kupe lokale po gradu i da to sve funkcionise kao da se nije nista promenilo. Ja sam zaista bio tada, a i sada sam, da se nacionalizuje sva imovina koja je stecena a za koju nema dokaza kako je stecena ili koja je stecena na privilegijama...

Danas, na globalnom planu, ova zemlja je napravila krupne korake. To je zaista cinjenica. Ali je neverovatno koliko se malo ulagalo na lokalnu. Neverovatno da se nista nije promenilo.

Spiralno sirenje strajka

Vladan Jovicic, direktor "Kolubare" posle 2000. godine Moramo pogledati i unazad i unapred. Kada se prica o "Kolubari" mora da se kaze da je naprosto "Kolubara" dovela i Slobodana Milosevica na vlast i to ne smemo da zaboravimo. Isto strajkom.

Za strajk u "Kolubari" 2000. godine ne moze da se kaze da je centrala DOS-a jednostavno rukovodila. Ali, posto sve stranke deluju na teritorijalnom principu sve su ovde imale svoje odbore. U koaliciji se izašlo na savezne i lokalne izbore i dobijena je pobeda. Ne bih se slozio da se u tu pobedu nije verovalo. I te kako se verovalo, bar mi koji smo pravili liste kandidata, koji smo radili na promocijama za predsednicke i savezne izbore. Pobeda je bila tu i sama pomisao na kradju je uznemiravala. DOS je planirao, da se podsetimo, prvo polasatno upozorenje jednom nedeljno... Bile su to sve akcije koje je trebalo da idu u koncentricnim krugovima i naprosto nisu uspevale. Tog 29. septembra lazarevacki DOS je trebalo da uradi jednu akciju izmedju prve i druge smene, i po zamisli nas iz lokalnog DOS-a. Oni su jednostavno trebali da blokiraju autobusku stanicu izmedju prve i druge smene, da druga smena ne dodje na posao i da ono sto je DOS i bio zamislio, da to bude upozorenje za eventualno nepriznavanje izbora i najava sta ce se desavati dalje.

Kako to nije uspeo i kako sam ja radio u Medosevcu, tamo na "Polju D", drugari su dosli i pitali sta cemo sad da radimo. To je vec bilo izmedju smena, prva je zavrшила posao, druga je dosla i ljudi su spontano trazili i pitali: "Sefe, hocemo li da stajemo? Sta je ovo?" Jednostavno, to je izbijalo iz ljudi. I onda smo krenuli, lepo, od direktora "Polja D" do direktora kopova. Ja sam diplomirani rudarski inzenjer i ponudio sam tim ljudima, bez obzira sto su bili na listi SPS-a kao kandidati i za gradske ili lokalne odbornike, da, jednostavno, kad ne mogu da stanu na celo necega, stanu pored. Prakticno, nije se imalo ni milimetar sluha ili saradnje, da se od tadasnjeg rukovodstva pozovu

radnici, i to je odbijeno. Iza toga smo otisli u Barosevac. Razgovarao sam sa sindikalcima, jer morate postovati zakon. Vi imate zakonsko pravo da proglasite strajk, i prakticno svako drugi ko dodje je N. N. lice. Naravno, tada je Sindikat, i predsednik Rankovic, sazvaio sednicu njihovog glavnog odbora i dogovorili prakticno stajanje. Iza toga smo otisli u Medosevac i predsednik sindikata je pozvao radnike na odbranu izborne volje, a iza toga ce slediti ono sto je neophodno - da budemo drustvo srecnih pojedinaca, da nase porodice i mi jednostavno bolje zivimo. Kratko iza toga stalo je "Polje D", a kada stane to polje u spirali se dalje prenosi na ostale delove preduzeca, jer je "Polje D" najvece polje preduzeca i prakticno iza toga je stala cela "Kolubara".

Zanimljivo je ovo sto provejava, ova bojazan sta se dobilo a sta se izgubilo. Pa, izgubilo se. Bio sam vrsilac duznosti a potom i generalni direktor "Kolubare". Dakle, mi smo izgubili mnogo, kao sredina. Sta je to sto smo izgubili? Jednostavno, vi imate ugalj koji ima svoju toplotnu moc i iz toga se proizvodi elektricna energija. U raspodeli EPS-a, u vreme Miloseviceve vlasti, to je bilo u raspodeli tona-kilovati, to je bilo 50% prema 50%. Posle 5. oktobra to vise nije tako. Obrenovac je i dalje ostao u toj raspodeli, a "Kolubara" vise nije.

Strajk je bio gradjanski, a zasto? Pa zato sto su im najrodjeniji tamo. Tesko je danas dozivljavati jedno ovakvo vucenje po blatu, i "Kolubare" i mene licno i firmi koje su radile sa "Kolubarom", sto je jednostavno nedopustivo. Dakle, najrodjeniji su bili tamo. Meni su svakih pola sata, u vreme izmedju 29. septembra i 7. oktobra, policajci sada vec pokojnog Vlajka Stojiljkovica uznemiravali porodicu. I ne samo meni, nego i svima ostalima. I pored toga bila je visoka svest.

U to vreme su se pravile ekipe strajkbrehera. U Rudovcima su okupljani ljudi da se formiraju ekipe, pravljeni su spiskovi onih koji ce da zaposednu bagere i da krenu proizvodnju. Znaci, nije tacno da su svi disali za odbranu izborne volje, da se sprece kradja koja je nastala.

Sve u svemu, bilo je tu dosta opasnosti, pored poternica koje su raspisane za nama u "Dnevniku". I pored toga, ja i Mile Obradovic smo otisli u Obrenovac. Stajanjem "Kolubare", koje je imalo ulogu inicijalne kapisle, po Srbiji su spiralno zapocinjali strajkovi. Mislim da je to cinjenica koja je poznata svima. Jednostavno, odavde se rasirio strajk po celoj Srbiji. Ljudi su se jednostavno solidarisali sa rudarima. Ostali smo do kraja uporni, jer je do kraja ostala uporna i druga strana, nezavisno da li je to bio tadasnji generalni direktor EPS-a ili je to bio Pavkovic ili je tu bilo jos 3 ili 4 generala... Licno sam razgovarao sa gospodinom Pavkovicem koji mi je rekao da smo urusili bezbednost zemlje, da se raketni sistemi i sistemi pracenja snabdevaju elektricnom energijom i ako nema elektricne energije ugrozena je bezbednost cele zemlje. Na to sam mu ja rekao da postoje agregati i da ako ce bezbednost zemlje da zavisi od dva dana stajanja "Kolubare" onda takvog generala i takvu vojsku mozes... Na sta je odgovoreno: "Dobro momci, drz'te se!" i stisnutom pesnicom. Onda sam ja pitao da li je to simbol Otpora ili po onoj narodnoj: "Drz'te se ukruto".

Naravno, specijalci oko njega bili su dosta naoruzani. Oni su na onu larmu i zamor radnika samo skljojali obaracima. Na njegovu primedbu da moze da nas osvoji za petnaest minuta, a nakon reagovanja radnika u sali, on je odustao od toga. Bilo mu je sasvim jasno da je taj moral radnika mnogo jaci od bilo kakvog oruzja. Bukvalno, "Polje D", od Vreoca pa do Junkovca, Milosavca, Zeoka do Barosevca, bilo je puno vojske, to znaju svi. Probili smo se do Rudarske cesme ovde i pozvali gradjane na odbranu svega toga. Tada su se gradjani umesali i pohrlili prema kopovima. Jednostavno, peske se gazi Kolubara da bi se doslo do kopova. Bilo je tu raznih ideja, da se sa istocne ekipe, onako neodredjeno, zapuca preko radnika. Tu su Pavkovic i generali, ministar Tomovic, Dragan Kostic, Milan Obradovic, Milovan Zunjic, i pokojni Buha je tada bio sa druge strane. Tada se nije moglo razaznati da li je u cilju bezbednosti da nesto ne napravi vece stete na objektima ili je u cilju da se napravi presija, da se jednostavno krene i napravi veci masakr. Bilo je i takvih scenarija. Naravno, na sreću, od takvih scenarija se odustalo. Moram priznati zahvaljujuci i prisebnosti tadasnjeg bivseg generalnog direktora "Kolubare" Milana Obradovica. Njegov odgovor je bio da Kolubara nece moci da opere tu krv, bez obzira da li ce Slobodan Milosevic ili Vojislav Kostunica podici spomenik negde tamo, nekim palim ljudima, ali da to jednostavno nece moci da opere ni Lukavica ni Kolubara, niti ce icije ime moci da se opere. Posle se odustalo.

Dakle, i pored poternice mi smo krenuli u Obrenovac. Bojali smo se ekoloske katastrofe. Za divno чудо ljudi u Obrenovcu nisu ni znali koliko uglja na deponiji imaju. Znajuci da se taj podatak

prakticno krije ja sam trazio da me odvedu do Vladana Batica, sto je i uradjeno. Na njegovu zalost, tog jutra mu je upravo umrla majka, i mi smo zatekli jednu bolnu scenu. Medjutim, posto se znamo iz vremena jos kada je Vladan bio potpredsednik Demokratske stranke Srbije, pa i iza toga, on je pozvao ljude koji su nam dali podatke da nece doci do gasenja kotlova i do ekoloske katastrofe i urusenja energetskog sistema. Tako da smo mi mirno mogli da nastavimo sa nasim protestom.

Definitivno stoji da se u "Kolubari" nije pokazalo da se iza petog oktobra nesto promenilo.

Sada govorim o strajku od 3. oktobra 2001. godine. Tada sam optuzen da, kao i predstavnici prethodnog rezima, hocu nesto da oborim i da je strajk politicki. Naprotiv, taj strajk je bio socijalni, to znam, jer sam sindikalce nagovarao da se ne krene u strajk. Ali, oni su izašli na zborove i dobili obavezu da strajkuju. Tako da je indirektno taj strajk namešten, izazvan. Jednostavno je izazvan, jer ako visoki funkcioneri Demokratske stranke privedu clana svoje stranke, predsednika strajkackog odbora, i kazu: "Nema problema, ti ces dobiti te pare, ali prosirite zahtev smenom generalnog direktora 'Kolubare'", onda jednostavno ne mozete da kazete da neko iza toga ne stoji. Jednostavno, vlast je takva kakva jeste, bolju za sada nemamo.

Dakle, ponovo je strajk u "Kolubari". Ne zaboravite, i u oktobru 2001. godine strajkovali su svi, kompletan rudarski sektor je stajao. To sindikati moraju da uoce, a vlast mora da prepozna. Ako je strajkovala "Kolubara", ko je naterao "Bor" da strajkuje, ko je naterao "Majdanpek", Aleksinacke rudnike, "Kostolac"...

Strajk iz 2001. godine bio je sukob nezavisnog i granskog sindikata. Nezavisni sindikat je najavio protest za 5. oktobar, a onda je granski, brze-bolje da im ovi ne uzmu clanove, da ne dodje do cepanja, krenuo u akciju. I, bez obzira sto su zahtevi bili socijalnog tipa, napravili su jedan politicki problem. Kao sto je to bilo i ove godine.

Ocigledno je da sistemski nismo resili problem rudarstva. To je ono sto radnici govore. Govorili su i 1990. i 2000. i 2001. i 2002, ali sada je jednostavno duh izašao iz boce i stvari se mnogo brze resavaju i mnogo vise su pred ocima javnosti. I sami radnici su postali svesno politicko bice i vise sa njima ne moze da se manipulise kako je to ranije radjeno. Nazalost, trenutno ja ne vidim nikoga ko bi to pitanje mogao da resi. To pitanje mora da se resi jednom akumulacijom. Carobni stapic iz donacija nije dosao i vi taj nagomilani problem ne mozete da resite, a on je skriven, na primer, i u cinjenici da je amortizovanost opreme u "Kolubari" 83%, da su bageri stari i po 20 ili 30 godina, a sad odjednom zahtevati od vlasti da to resi je nemoguće. Ali morate dobiti makar minimum dobre volje da se to resi. U tom cilju bi morala biti uloga sindikata mnogo jaca i suvislija nego sto je do sada bila.

Podrska gradjana Srbije

Verica Barac, Gradjanski parlament Srbije Mi smo 4. oktobra bili u "Tamnavi". Krenuli smo oko 2 sata, organizovano, iz Cacka. Bila je jedna velika kolona koju su, zajedno, organizovali ljudi iz opstine i sindikata "Nezavisnost". Uz put je bilo policijskih blokada. Izgleda da smo mi bili prvi koji su krenuli, tako da smo u Majdanu imali problema sa policijom. Neki momci iz Milanovca su policajce zajedno sa nekom cisternom i kombijem gurnuli sa puta, tako smo prošli. Kada smo dosli u "Tamnavu", policija se vec u velikim grupama, onako raspojasana, vracala peske. Videlo se da cemo moci da prodjemo bez problema. Pred onom barakom vec je bila velika grupa ljudi, tu smo stali, politicari su vec bili tu. Pricali su kako je to vazno i kako ce radnici dobiti Nobelovu nagradu itd. Mi smo iz Cacka poceli da vicemo: "Dosta sa vama politicarima! Recite nam gde su rudari?" Ja sam, posto nisam znala kakvi su kopovi u "Kolubari", mislila da mi idemo do rudara koji su unutra, u jamama, da mi idemo da ih zastitimo od policije, da im svojim prisustvom omogucimo da se oslobode. I onda su dve-tri zene i jedan muskarac - a svi su u plavim radnickim mantilima - rekli: "Pa, mi smo rudari". Onda sam ih upitala: "Pa zar vi niste u jamama?" Onda su mi oni rekli da tu nema jama, da su tu povrsinski kopovi i ispricali su mi da su oni prestali da rade. Jedna zena mi je rekla: "Nemojte se bojati. Mi smo tu medju vama, sve vitalne masine smo onesposobili i glavne delove sklonili. Dolazili su da nas mole da pocnemo da radimo, makar samo 15 minuta, da nas snimi RTS, i nudili su nam celu platu, ali mi nismo pristali".

Sve vreme dok smo mi tu bili govorili su politicari. I sve vreme se tu slivala neprekidna kolona

ljudi... Kada smo se vraćali, kod Majdana, našli smo na kolonu policije koju su činila borna kola i vodeni topovi. Tu se napravila stvarno strasna gužva. Oni su krenuli prema nama i tu više nije moglo da se prodje. Onda su ljudi, onako goloruki, krenuli na policiju... I činilo mi se da će da se desi nešto strasno. Ja sam posla do tog policajca u onoj maskirnoj uniformi i pitala: "Šta to radite, niste valjda krenuli na narod?" On na to kaže: "Vrati se i reci im da je sve u redu. Sad ćemo mi da se sklonimo, samo nemamo gde da okrenemo!" A na moje pitanje: "Pa, zašto to radite?" policajac je odgovorio: "Pa on je lud čovek, ludak! I nemoj da se bojiš!" Mislio je na Milosevića.

U međjuvremenu, sve je više mladih ljudi kretalo prema njima, podizalo ruke i pokušavali su svojim telima da spreče policajce da prodju. I policija se zaista zaustavila, presli su Ibarsku magistralu i parkirali se s druge strane puta. Tada je bilo jasno da se ništa neće desiti. Mi smo se vraćali, a ljudi su i dalje dolazili... Već je bila noć i prosto je sve svetlelo iznad tamnavskog polja. Sigurna sam, da je štrajk nastavljen, da bi do sutradan cela Srbija bila na "Kolubari". To je najbolji događaj koji sam u Srbiji doživela do tada. To je moj doživljaj. Već te večeri bilo mi je jasno da je to gotovo, da se to ne može zaustaviti. Onaj ko je bio na "Kolubari" znao je da se na "Kolubari" desilo ono najvažnije. Sa tim osećanjem sutradan sam krenula za Beograd. Taj osećaj da ćemo uspeti bio je već na "Tamnavi".

A ono što mene sada zanima jeste zašto se ta snaga koja je tada pokazana dalje ne koristi. Očigledno je da vlast sama neće uraditi ništa što ne bude morala.

Ivan Zlatić, Gradjanski parlament Srbije Kada je konvoj iz Čacka krenuo prema "Kolubari" ja sam ostao na blokadi puta u Preljini. Nekome je bilo javljeno da dolazi neka vojska iz pravca Kraljeva, i da kamiondžije treba da ostanu na Preljini na blokadi. I ja ću nekoliko puta koristiti ovu formulaciju "nekom", "nešto", jer i dan-danas ne znam ništa više o tim događajima. I onda je nekome, valjda iz Nove Srbije, javljeno da je konvoj zaustavljen kod Ljiga i da više nas treba da krene ka "Tamnavi", da bi se probila ta blokada. U toj grupi, kako je konvoj bio poveliki, nije se tačno videlo ko je sve tu... Ali, informacija koju smo mi imali jeste da su u konvoju Verica Barac, Acim Milunović iz sindikata "Nezavisnost" i Velja Ilić. Kada smo čuli da su oni zaustavljeni kod Ljiga, onda smo jedan kamion koji je tu bio na blokadi, i najbliži prema Beogradu, napunili kamenjem, i onda je nas petnaestak krenulo prema Ljigu da pomognemo u probijanju te blokade. U toj grupi bilo je nas petnaestak, uglavnom moje generacije, nas mlađih i nekoliko žena, i jedan ili dvojica tih kamiondžija sa mobilnim telefonima kojima se stalno nešto javljalo, gde se ide, odakle se vraća... Negde oko Milanovca, neko je nekom javio da se vratimo jer je ta blokada probijena, ljudi su prošli... Ipak, sve vreme na kamionu bio je vidan strah, jer smo mislili da idemo tamo negde da se bijemo sa policijom i da se gadjamo kamenjem... I onda su ti momci od dvadesetak godina počeli da pevaju četničke pesme, da se hrabre, onako pred taj boj i to se orilo...

E, ti koji su bili sa mnom na kamionu su neki drugi radnici. To su ljudi koji se ne vode kao radnici, nego se vode na evidenciji Zavoda za zapošljavanje, kao nezaposleni radnici, a u stvari rade kod privatnika "na crno". O njihovim problemima se malo govori, ali o njima treba razmišljati, naročito onda kada se traži objašnjenje za to da je na ovim poslednjim izborima omladina jako puno glasala za Seselja. To su momci za koje se i dan-danas, posle dve godine, ništa nije promenilo. Oni i danas pevaju četničke pesme, da se hrabre, i za njihove probleme, njihovu budućnost i njihovu zastitu zaista niko nema odgovor.

Verica Barac Kao pojašnjenje, valja reći da Velja Ilić nije bio u tom konvoju.

Radnički i narodni bunt

Popov Da li smo nešto u razgovoru propustili, nešto važno o tome šta se događalo?

Aleksandar Karić Ja bih hteo da govorim o ucescu stranih medija u desavanju 2000. godine, jer mislim da je to ovde nedovoljno registrovano. To što se desavalo u "Kolubari" obišlo je zemljinu kuglu tri puta. Meni je lično ostalo najupečatljivije pitanje japanskih novinara koji su tražili intervju od nas stajkaca, a glasilo je: "Koliko vi ministarskih mesta očekujete kada se ovo završi". Odgovorio sam da oni ne razumeju sistem ovde i da je to van zahteva i van onoga zbog čega se protest organizovao i da kod njih možda tako jeste, ali ovde mi smo politički sasvim drugačije organizovani i da to traži njihovo bolje poznavanje stvari.

Zoran Lucic, jedan od organizatora strajka Posto sam ja radnik "Tamnave" reci cu kako sam ja video strajk u "Tamnavi", kao ucesnik od pocetka do kraja.

Jedan od bitnih momenata je pobeda DOS-a na lokalnim izborima u Lazarevcu i preuzimanje Radio Lazarevca. Taj medij je posle mnogo pomogao u strajku. Bio je petak i bas sam polazio kuci. Bio sam sef odvodnjavanja posto sam rudarski inzenjer. Nazvao me Aca Karic i kaze da se sprema strajk u "Tamnavi" i pita me da li nesto znam o tome. Ja sam rekao: "Nema problema, idem u stranku". Kada sam dosao u stranku, tu su bili nasi stranacki drugovi koji su rekli: "Ti si Tamnavac, nadji auto sa Acom Karicem i obidjite "Tamnavu"".

Bilo je popodne, 29. septembra, u drugoj smeni narod nista nije znao. I vrlo interesantna stvar, to se desilo u smeni gde sam ja nekad bio sef smene, a Aca Karic glavni poslovodja te smene. Tako da smo mi taj narod poznavali i mi smo to zaustavili, a da strajk ne bi brzo propao tu nam se pridodao i sindikat, da to ipak bude nesto legalno, da se mi iz DOS-a prikrijemo, da ne bude da je to politicka stvar. A moje je misljenje da je to sto posto organizovao lokalni DOS.

Da se vratim na izbore 24. septembra. Verujte, posto sam godinama ucesnik i raznih protestnih setnji sa nasim kolegama koji su ovde prisutni. Dolazilo je po 10-20 ljudi. Medjutim, 24. septembra, kada je Aca Karic proglasio 31 odbornika, narod je to cuo, sjatio se i tog trenutka jedna velika energija se u narodu slila i narod je nekako bio osokoljen, mada je Lazarevac bio "crveni grad" i tesko je bilo. Moje je misljenje da je u Lazarevcu bilo najteze dobiti lokalne izbore zato sto je SPS koristio ogromnu masineriju "Kolubare", mehanizaciju. Vrlo je tesko bilo pobediti. Moje licno misljenje je da je nas narod takav - das mu kamion sodera i uspes da preokrenes glas u korist SPS-a. Nazalost, ali tako je bilo. Sto je lepo rekao Jovca, nisu svi bili za ovo; 20 i nesto hiljada glasalo je za Kostunicu, a 13 hiljada za Milosevica. Ipak je to sedam hiljada glasova razlike. Ali, bilo je dosta tih pristalica SPS-a.

Tog petka je bio veliki miting, ovde, u Lazarevcu. Aca i ja smo se vratili da podrzimo miting. Medjutim, desila se jedna stvar: javljaju iz "Tamnave" da strajk nece da uspe zato sto narod ne veruje sindikatu. Taj sindikat je bio takav da mu je vec prosao mandat i bio je uz bivsu vlast. Medjutim, ja i Aca smo dosli i, posto smo postali i odbornici, rekli smo da smo mi garant. Dobro je bilo sto su nas ljudi znali, jer je to bila nasa smena.

Po celu noc se ovde "kuvalo". Bilo je mnogo ljudi. Kad, ponovo javljaju da krece "Tamnava". Sta se desava? Desava se da Milovan Zunjic dolazi u "Tamnavu" sa svojim vozacem u luksuznom audiju i fakticki mi stizemo. Tog trenutka krecu trake, drobilana krece. Jer sistem je takav da dole sa kopa ugalj ide prema nasoj drobilani, a odatle vozom za Obrenovac. I u tom trenutku, kada mi stizemo, krece traka i onda nasi ljudi koji su bili sakriveni u zbnju povlace potez i traka staje, a ja i Aca smo usli u upravu i isterali Zunju i od tada je narod shvatio da je u pitanju nesto ozbiljnije i krenuo je strajk. Vrlo pozitivna je ocena sto je narod video da se desava nesto ozbiljnije kada su dosli Boris Tadic i Nebojsa Covic. Po meni, presudan momenat je bio kada se osmog, devetog dana u pet ujutru pojavio general Momcilo Perisic. Znete sta, medju ovom masom koja je bila tu u "Tamnavi" bilo je dosta provokatora i ljudi ubacenih iz rezima koji su kontrolisali i dojavljivali na razne nacine mobilnim telefonima. Tako da nije bas bilo prijatno. Pogotovo sto se lomilo bas osmog, devetog dana jer je narod bio iscrpljen. Bar meni licno Momcilo Perisic je uneo snagu u celu tu situaciju, tako da smo uspeli nekako da istrajemo.

Okupili su se ljudi iz okolnih mesta. Znaci, svi smo tu - roditelji, braca, sestre - svi su dosli i podrzali nas u tom strajku. Po meni, to je narodni, radnicki strajk. Vrlo bitna stvar je i to sto je Aca bio na listi za sluzbenu delatnost.

Jedan nezgodan momenat je bio, tada sam se najvise uplasio, kada je te noci dosao Pavkovic na "Polje D". A frenkijevci su dosli naoruzani do zuba, sa bombama su se pojavili u "Tamnavi" i sa belim dzipovima beogradske registracije. Mi smo nekako uspeli da ih kamenicama oteramo, ali je bilo strasno. Tog poslednjeg dana kad smo prelomili strajk, mislim da je to bio 4. oktobar, ja i kolega Zoran Stepanovic bili smo zajedno. Ja sam smatrao da kao inzenjer i kao odbornik treba da stanem ispred naroda i da sacekam Boska Buhu sa policijom. Bilo je grozno i vrlo strasno. Mi smo bili u staroj upravi, ispred nas je bila direkcija i par ljudi koji su se zatekli u direkciji. Oni su uocili da on ima UHT stanicu i da Zunjic njemu izdaleka objasnjava gde se sta nalazi - hangar 1, hangar 2,

tako da je on isao polako i cistio ljude. Mi smo napravili barikade i on je pitao ima li nekog da pregovara. Ja sam se pojavio. Sad, sto se kaze, covek je pokojni, ne bih se slozio sa mnogim njegovim intervjuima u vezi sa "Tamnavom" i strajkom, ali sad, boze moj. Vrlo besan je bio kad je dosao, on i jos jedan major.

Popov Da li su pucali?

Lucic Ne, ne, nisu pucali. Oni su nam dali 15 minuta da napustimo prostor. Medjutim, normalno, on kaze: "Idite van granica kopa". Nije pucao, a mi smo se dogovorili, kad oni ponovo naidju, posle petnaest minuta, da svi sednemo i ne preduzimamo nikakve mere. Znete sta, i policija se kolebala, i oni nisu bili sigurni. Ne bih se slozio da su oni bili uz nas, sigurno nisu, mi smo bili tu i znamo sta se sve desavalo. Znaci, sve su to bili momenti, da li ce da predju na ovu stranu, ili su osluskivali, bili su na vezi sa svojim generalima, policijskim. Tako da se ne bih slozio da su bili bas tako fini i pristojni kao sto su se posle toga izdavali.

Od radnog tocka do drobilane ima skoro 12 kilometara. Oni su pokusavali na raznorazne nacine i sa raznim ljudima da organizuju nesto i naprave prekid strajka. Nisu uspeli. Nazalost, pojedini ljudi, i inzenjeri koji su bili u vrhu EPS-a i dan-danas su gore. A koji su pisali naredbe i resenja. Verujete, narod kao narod, mi smo se skupili u upravi. Medjutim, najvise smo brinuli za masine. Sta i ako pobedimo Milosevica i slomimo ga, sta ce se desiti ako neko od njih... Verujete, oni su bili na sve spremni. Mi smo se bojali za mehanizaciju, bagere i tako to. To je isto bio problem i o tome smo svi mi koji smo bili u "Tamnavi" vodili racuna. Jer nista nam nije vredelo, i ako pobedimo, ako se napravi neka havarija i diverzija.

Smatram da je to i narodni i radnicki bunt. Nazalost, pojedini ljudi koji su tu bili, i ucestvovali u tome, oni su bili u dosluhu sa onim rezimom, a i dalje nisu sklonjeni. Nazalost, ta tema ostaje.

Aleksandar Karic Septembra 2000. bio sam konferansije lokalnog protesta u Lazarevcu i portparol Strajkackog odbora "Kolubare".

Vratio bih se temi da li su radnici subjekt drustvenih promena. Naravno, stoprocentno jesu tada bili. Ja sam tada cesto voleo da u intervjuima naglasim da je moralna obaveza rudara "Kolubare" bila da sruse Milosevica. Zato sto smatram da je u '89. godini bio jedan strajk u "Kolubari" koji je Milosevicev rezim iskoristio da se ustolici na vlasti. Dvanaest godina nakon toga upravo rudarski basen "Kolubara", rudari i svi gradjani Lazarevca, cuvali su socijalni mir Slobodanu Milosevicu. Bila je nasa obaveza pred gradjanima cele Srbije da mu mi i dodjemo glave i s ponosom, punih usta svi kazemo da smo to uradili.

Popov Neko je pominjao strajk '90. godine.

Karic To je to. Nova godina '89, odnosno 31. decembar '89.

Lucic 28. decembar '89. godine, tacno znam.

Karic: Interesantno bi bilo napomenuti jos jednu stvar: ovo nije bio cist bunt radnika "Kolubare".

Ovo se mora posmatrati kroz veze radnika "Kolubare" i lokalnih politicara. Znaci, bukvalno svi ljudi koji su tada bili u lokalnom DOS-u, 90 odsto su ljudi koji rade u rudniku "Kolubara", tako da zbog toga tu imamo jednu izmesanu pricu.

Protest u Lazarevcu poceo je 24. septembra kada smo citali rezultate i trajao je do 29. septembra. Svih dana strajka bio je i protest u centru grada. Znaci, taj bunt je bio prenesen na celu teritoriju opstine Lazarevac.

Glavna stvar je bila "Tamnava-istocno polje-polje D". Vise je prebaceno teziste na "Tamnavu-istocno polje" iz cisto tehnickih razloga jer je tu proces pokretanja bio neuporedivo laksi.

Moje je misljenje, a verujem da ce se sloziti vecina mojih prijatelja, da je tadasnji diktatorski rezim na sve mogao racunati, samo na ovaj bunt ne. Dvanaest godina dobro znamo da su oni primenjivali represiju cak i prema studentima. Znaci, diljem nase zemlje, gde god su bili protesti, secamo se dobro i '96. i '91. i svih tih protesta na kojima su, kad god je bilo potrebno, primenili represivne metode. Kada su dosli u "Tamnavu" i na "Polje D", prvenstveno u "Tamnavu", sa 1000 specijalaca, i kada su videli da je to tu skroz druga prica, da je to bunt rudara, ono sto olicava jednu zemlju, sto je simbol jednog teskog i napornog rada, kada su oni videli ta izmucena lica, tada je njima bilo sve jasno. Tada su shvatili da je prica zavrшена i samo je pitanje da li ce se završiti 1, 5. ili 10. oktobra. Naravno, 5. oktobar je i morao da se dogodi, kao slag na torti, jer, naravno, Beograd je prestonica.

Tada su mnogi političari diktatorskog režima, a i dobar deo političara DOS-a, shvatili da samo treba zadati završni udarac i overiti tu stvar 5. oktobra. Svi su tada izvukli pouke.

Gospodin Zoran Lucić je upravo ispricao kakav je bio susret sa Boskom Buhom. On je tada procenio situaciju, ma koliko su mu i Milovan Zunjic i mnogi drugi pricali svoje price. On se sam uverio koliko su radnici "Kolubare" spremni da idu do kraja. Znaci, odstupanja nije bilo. Mnogo je tu upečatljivih stvari bilo.

Rasomonijada

Zdravko Vucetic, sadašnji predsednik sindikata "Kolubare" Od '89. godine bio sam na celu 7 strajkova u "Kolubari", a bio sam na celu strajka i pre sedam dana. Svih sedam strajkova smatraju se neuspesnim. Samo strajk koji je vodio Pici, Miodrag Radakovic, sindikalac, taj strajk je bio uspesan. Ja sam vodio socijalne strajkove, a ovaj je bio politicki. Razlika je ogromna.

Veceras sam svedok da su svi memoari pisani '41-45. godine falsifikati. Jer ljudi su pisali te memoare 20-30 godina posle rata. A kada smo mi samo posle dve godine kontradiktorni i kada svako tera svoju verziju. Ne kazem da ovde neko laze. Osim gospodina Djordjevica koji trenutno nije tu, ali on je najvise govorio neistinu, dok je najveću istinu rekao Vladan Jovicic, maltene 99 posto. Svaki ugao posmatranja nekog događaja može se tumaciti kao u "Rasomonu" Akira Kurosava, iz više aspekata, iz više uglova, sa stanovista više ljudi koji posmatraju.

Danas smo napisali pismo kao sindikat koji se uopšte ne bori za interese radnika nego za naše lične interese jer imamo kancelariju pored direktora "Kolubare", što nam je najveći greh, i što smo bili pored Vlade Jovicica. Dakle, napisali smo pismo koje je najava opet jedne sindikalne borbe, možda i novog strajka. Pa pitam ja vas šta se promenilo kada se sindikat stalno bori za već izbornu. I kazemo da su radnici bili subjekt strajka. Ja bih pre rekao da su bili trpni pridev. Subjekt je uvek u recenici ona rec koja označava i daje karakter recenici. Radnik u "Kolubari" nije stao iza Rankovica kao sindikat, nego je stao kao pojedinac, kao građanin ove Srbije, iza ljudi koji su stajali na celu da isteraju neku pravdu. A ko god kaže, kao Djordjevic, da nije partija povukla, taj najmanje govori istinu. Partija kao partija, kao gospodin poslanik Tadic ili neko kao partija DOS-a, DS, DSS, gde nisu povukli kao vodje partije, ali su predstavnici tih partija u građanima Lazarevca i radnicima "Kolubare" povukli konce. I to je ono što je malopre gospodin Aca Karic rekao u uvodnoj recenici: ti ljudi, koji predstavljaju te partije, su se 29. u petak, u 3 sata, ovde, kod cesme, sastali da vide šta će i onda su rekli "idemo na 'Polje D', idemo u 'Tamnavu' da vidimo, da odgovorimo na zahteve radnika".

Kad sam ja kao građanin i kao njihov drugar dosao i doneo plakat koji se zvao "Psiko", plakat iz Novosti i ona slika kongresa SPS-a, Slobodan Milosevic i Berane, ona duplirana slika. "Psiko" označava: pastir - Slobodan Milosevic, stado - to su oni delegati na kongresu, klonirane ovce - oni duplirani građani iz Berana. Poklonio sam ga Jelenku Micicu i onom zubaru, kako se zove - Stosic. Imao sam još osam komada da ih delim, ali su mi drugovi rekli: "Hajde Vucko ostavi to sad, idemo da dizemo narod". Otili su i digli narod. Narod je prihvatio te ljude. Mi smo stajali iza njih, kao radnici i kao građani, kao drugari, kao prijatelji, rodbina. I bilo je sve onako kako je svako iz svog ugla opisao.

Ali, cinjenica je, kao što je Vladan Jovicic rekao, da je tadašnja vlast, predvođena Milovanom Zunjicem, obezbedila pansione za strajkbrehere, nasla ljude da rade tu, da su obavestili javnost da su ljudi sa Kosova spremni da preuzmu masine, pa smo doveli Gajica, Kosovara, da demantuje pred Kostunicom i uruci pismo radnika Kosovara da to nije tacno. Cinjenica je da je Ivan Zdravkovic, koji je tada uvek bio u pozadini kao i ja, nikad nije isao u prve redove, ali koji je svojim savetima davao neki tempo, Micic, koji je takodje član Demokratske stranke i koji je kao inženjer govorio iz pozadine, da su bili u koordinaciji sa ljudima kao Aca Karic, koji su bili na celu "Tamnave", i Pici na celu celog strajka i Medosevca.

Gospodin Darko Marinkovic je kao građanin Srbije dosao u "Tamnavu" i bio sa nama i Goranom Vesicem i ostalim ljudima, dajući ljudima moralnu podršku. Gradovi su krenuli - Cacak, Ljig, Arandjelovac, Obrenovac, Ub - stimulisali su ljude da prestanu da se boje. Ali bilo je momenta kada su ljudi bili potpuno sami, kada je Aca Karic bio sam sa 30 drugara u celoj "Tamnavi",

opkoljen sa 200-300 specijalaca. Je li tako bilo, Aco? Pa smo se probijali lokomotivom i vozovima i milicija je rekla: "Udjite". Milicija nije bila protiv nas. Ali milicija je milicija. Da je neko od tih komandira milicije imao hrabrosti da samo naredi hapsenje, bili bismo vrlo lako pohapseni, bili bismo uklonjeni, kao sto su molili da udju u zgrade "Tamnave" da bi zene izašle kako bi javile da su zauzeli rudnik. Ali nisu mogli da krenu, kao sto je rekao gospodin Lucic malopre. Bilo je takvo obezbedjenje da su vitalni delovi masina bili uklonjeni, i necemo da pricamo da su bili minirani, i nisu mogli da nastave rad jer nisu imali s kim da nastave. Bilo je podele oruzja cuvarima, sa bojevom municijom, sa naredbom da pucaju u strajkace. Tacno je da je Vlada, kad je bio direktor, postavio takve ljude za komandire obezbedjenja. Znao je da su ti ljudi dobili takvo naredjenje i nije ih kaznjavao, kao sto kaze Gane, nego im je dao i dalje da vrse funkcije. Kao direktor "Kolubare" nije im se svetio. Racunao je da je to bio trenutak istorije. Da bi samo godinu dana kasnije doziveo da ga smene. To je nesto strasno. Vartolomejska noc je bila u Parizu, a ovde se desila noc 12-13. decembar 2001. kad je covek u odsustvu zamenjen novom garniturom.

Radnici nisu dobili nista

Sta smo dobili kao radnici? Iz jednog totalitarnog rezima presli smo u drugi diktatorski rezim. To je istina. Mi kao radnici nismo dobili nista. Gospodin Canak je par meseci pregovarao o Zakonu o radu, dobio je obećanja i na kraju potpisao dokument koji ne ide u prilog njemu kao predstavniku radnicke klase.

Hoce li vlast da napravi opet neki socijalni bunt? Uvek su za vreme socijalnog bunta govorili "politika". Tri najave strajka su bile za vreme Vlade Jovicica, sve tri su bile "politika". Ova, na godisnjicu, i ta je bila "politika". Dokumenti stoje. Citam samo nekoliko recenica iz prosle godine: nasi radnici nisu brojevi. Oni su savesna i gladna ljudska bica. Zavet pred drzavom i narodom nismo ispunili. Ocgledno da neko nece ili ne zna da sagleda pravo stanje i da ponudi prava resenja. Samo je jedna istina. Ona kaze: gazda, koliku cenu ima 27 miliona tona uglja godisnje. Pa da li je, gospodo, to politika? Gospodine kolega, Branislave Canak, vodjo jedne velike grupacije jakog sindikata, koji nije bas toliko jak posto smo mi vecinski, ali ste mocni u Srbiji: zar je moguće da veci od vas sindikalac bude Emir Kusturica, koji na televiziji Studija B kaze: "Ostavio sam politiku kad sam shvatio da moj otac ima mesecnu platu koliko kosta dan parkinga u Parizu". Zar moze radnik koji je gladan da bude politicki svestan? Ja vam kazem, gospodine Popov...

Popov Cekajte, da li su radnici "Kolubare" zaista gladni?

Vucetic Ja vam kazem. Radnik "Kolubare" sa dva i po do tri puta vecom platom za vreme Slobodana Milosevica, imao je od 30 do 100 maraka platu. Sada ima platu 400 maraka u proseku mesecno. Ja tvrdim da je radnik "Kolubare" i gladan i zedan. Da ima tek za osnovne potrebe ljudskog bica. Radnik koji daje 25 miliona tona uglja godisnje optuzuje se da trazi socijalne nemire sa debelom platom od 400 maraka. Sramota za svaku vlast. Ova zemlja mora da shvati: postoje radnici koji razvijaju ovu zemlju i oni koji ne mogu da doprinesu tome jer nemaju uslova. I postoje neradnici koji i kod nas i tamo dolaze na posao i primaju platu, a ne rade nista.

Popov Vi, izgleda, tvrdite da radnici nisu ni bili subjekt promena, a ni sada nisu?

Vucetic Apsolutno tvrdim to i imam dokaze zasto nisu. Subjekt promena je ona sila, moc, koja sustinski menja nesto. Vlada Jovicic kao radnik koji je dosao na celo necega pokusao je da bude subjekt promena. I taj pokusaj je ugusen. On je tipican primer parole da "Revolucija jede svoju decu". On je bio na celu revolucionarne promene koju nije uspeo da ostvari po svojoj savesti, jer je bio ugusen zbog visih interesa - interesa drzave. Danas mi je dostavljeno, u ime Ministarstva za rad, da moram sa direktorom "Kolubare", da dostavim planirani visak radnika do 1. novembra. Danas je 29. oktobar. Ja moram sa direktorom "Kolubare" za dva dana i dve noci da dostavim nesto sto je planirao MF. Gospodo, ja vas podsecam na knjigu Dzordza Orvela 1984. Ako ne odgovorimo i ne dostavimo dokumentaciju koju MF trazi, pomoci nema. Ljudi, moramo dostaviti dokumentaciju. Ali koju dokumentaciju kad mi nemamo plan i program. Ako ne das dokumentaciju, ne dobijes pare, sto je veliko zlo. Ako das dokumentaciju, dobices pare, a onaj koji je dobio pare ce da kaze: "Izdajice jedna, dao si saglasnost za rasturanje 'Kolubare'".

Pa, bolje je krenuti u rasturanje "Kolubare" sa punom kasom, nego krenuti u to isto po naredbi, sa

praznom kasom. To je moja misao, moja energija. A optuzen sam od kolege koji je prvi put bio u strajku i nikad vise, da se lizem sa Vladom jer sam bio kod njega u kancelariji, a sad sa Djericem jer sam pored njegove kancelarije. Moj posao je da sa ovim covekom, a mi smo bili par puta zajedno, da doprinesemo da radnicka klasa izbori svoje casno mesto u drustvu, da onaj ko radi od rada zivi. Predmet razgovora je istina. Radniku "Kolubare" je dosta boraca za njegove interese kad on ne oseca promene na svojoj kozi.

Ovaj poslednji strajk, koji je bio prvi u organizaciji EPS-a, a ne "Kolubare", kod naroda je u startu imao negativnu konotaciju. Posle svih prevara i manipulacija od strane predjasnjih sindikata, ove revolucije koja nije uspela kako treba, znaci, covek se osetio prevarenim. Gundjao je, a mi smo mislili da nema vise te sile koja bi animirala radnika da ga pokrene na jos jedan socijalni bunt. Napravio sam zborove, dva dana i dve noci isli smo sa zboru na zbor. Nije bilo mnogo ljudi, 100 do 200 ljudi po smeni. U startu su potvrđene pretpostavke. "Pusti Vucko to, dosta je lazi i manipulacije", govorili su. Kako je koji dokument vadjen i prezentovan, svaki zbor se završavao sa: "Zaustavi, krecemo, do kraja idemo". "Kolubara" je opet spremna da stane, ali vise nece da stoji u ime nekog viseg interesa, osim ako se oba sindikata koja postoje u "Kolubari" ne udruze zbog socijalnih i radnickih interesa. A to je da satnica, gospodine Canak, mora biti ne 12 puta veca, kao sto je na Zapadu, nego prilagodjena trenutnim potrebama coveka ovoga podneblja. Samo toliko traze. Gospodine Popov, nisu plate u "Kolubari" velike, taman su da prezivimo, a zelimo da imamo, osim za zivot, i za pozoriste. Mada znamo, posle Rusa, da je pozoriste opasno po zivot.

Jos jedna verzija dogadjaja

Zoran Colic, jedan od organizatora strajka Koliko vidim, ja sam ovde jedini radnik, dakle u direktnom kontaktu sa radnicima. Radim na sistemu, radio sam pre 5. oktobra na sistemu, kako mi radnici kazemo, na sistemu koji pravi pare. Radim i sada, direktno u smeni. Davno sam cuo da je rec "ja" najomiljenija u zivotu coveka i da se najcesce upotrebljava. A ovde vidim da se upotrebljava previse, pa cu i ja morati da je vise puta ponovim.

Ja bih krenuo od pocetka, od ideje tog strajka. Naime, 29. septembra izašli smo iz treće smene i u pola dvanaest napravili smo skup u jednom kaficu gde je bilo neko neformalno sediste DOS-a. Tu je bilo vise predstavnika stranaka - iz DS-a, DS-a, DHS-a i tako dalje. Cekao se predsednik opstinskog odbora DS-a Marinko Maric koji nazalost nije tu, ali ja sam ga upoznao neposredno pre izbora 24, u predizbornoj atmosferi kakva je tada bila. On je mene opcinio hrabrosku i recnikom i mislim, da je sve ovo propalo, da bi on mozda prvi bio negde na nezgodnom mestu. On je dosao iz Beograda i ispricao sta se tamo desava. Poceli smo da razmatramo plan sta bismo mi mogli da uradimo dalje. U to vreme Vladan Jovicic je bio na kopu. Mora da se istakne da on kao inzenjer i inzenjer koji je otisao sa nama do cesme, Mile Obradovic, uzivaju podrsku medju radnicima, pre svega zbog odnosa prema radnicima. Znaci, nikada nisu arogantno nastupali, za razliku od ostalih, svakom radniku su prilazili kao sebi ravnom i imali su apsolutno prijateljsku podrsku i svaku drugu. Znaci, bilo je razgovora sta da se uradi dalje. Djordjevic, koji je govorio malopre, propustio je, a mozda je i rekao - taj Djordjevic je imao ideju da nas 15, koliko nas je bilo u tom kaficu, odemo i da blokiramo autobusku stanicu. To je bilo van pameti, da nas petnaestorica ispred stanice SUP-a blokiramo autobuse i smenski prevoz. Onda smo se slozili da se ode prvo u SUP. Otisao je Marinko Maric, otisao je profesor matematike Stanko i mislim profesor Djordjevic. Dobili su odobrenje, nacelnu podrsku, odnosno nisu dobili podrsku nego odobrenje od nacelnika kao "vi mozete da napravite, ali ja vam nisam odobrio, vi radite, ali da ne bude nista, nesto spektakularno".

Posle SUP-a krenuli smo ka cesmi i ne znam cija je ideja bila ponovo izneta da se ode u Radio Lazarevac i da se pokusa preko radija objaviti. Tadasnji direktor Radio Lazarevca saslušao je pricu, a onda je rekao: "Ja sa vama nemam sta da razgovaram, iako ste osvojili vlast, vi niste na vlasti, vrata su vam tu". Izašli smo i dosli do cesme. Tu se pokusao napraviti neki zbor, miting, nije uopste tacno da je to bilo spontano. Marinko je verovatno imao neke instrukcije, dosao je do Zikice Djordjevica, Zorana Anovcica i mene, posto je znao da sva trojica radimo na kopu, i rekao: "Momci trebalo bi da se proba da se zaustavi kop". To je bilo malo nelagodno bez obzira sto nas ljudi tamo... jer mi smo bili u direktnoj proizvodnji. Medjutim, njegove reci su mnogo znacile. Kada je on rekao:

"Mi smo osvojili vlast, a ako ovo sve propadne, vi cete svi biti otpusteni, ali cemo mi kao opstinska vlast pokusati da obezbedimo koliko-toliko".

Ispred te cesme otisli su ljudi, i to: Djordjevic u jednom autu i jos jedan momak koga ne poznajem i Mile Obradovic, u drugom je otisao poslovodja Zikica Djordjevic, Zoran Anovic i ja. Auto u kojima smo bili nas trojica otisao je na severno krilo, to je jedan dispecerski centar i centar za radnike, a drugi auto je otisao prema Medosevcu gde je Vladan. Bilo je oko pola tri kada smo krenuli. Oko tri smo stigli na kop, ljudi su tada vec kretali kucama. I taj auto u kojem je bio Milan Obradovic stigao je kod Vladana i oni su se sastali sa njim. Mi smo otisli na severno krilo, u drugi centar. Tada je bila smena C, koja je i danas druga smena i ljudima koji su se vec spremali da idu kuci mi smo objasnili da smo resili da dodjemo i da pokusamo da zaustavimo kop. Nekoliko ljudi je ostalo, ostali su otisli kucama. Medjutim, odmah smo se dogovorili da se, bas zbog te legitimnosti, pozovu sindikalci, i oni su na neki nacin bili pozvani. Medjutim, tom skupu je morao da prisustvuje i Tomislav Ivankovic iz Stepovevca koji je predsednik sindikata "Tamnave" i koji je jedini sa "Tamnave" bio u Barosevcu kada je skup sindikata bio u Barosevcu. A njega vidim da nema. Oko 5 sati ponovo smo otisli u Barosevac i skupili se u sali. I ova grupa sa cesme. Vladan Jovicic, koji je proizvedio drugu smenu, i jos nekoliko ljudi koji su se pridruzili - nadzornici, poslovodje, radnici - skupili su se i bilo je pitanje sta sada da se radi posto sindikat treba da preuzme stvar. Ja sam posmatrao Picija Rankovica. Bilo je interesantno njega posmatrati. Razlicita su bila misljenja radnika o tom sindikatu, kao i o ovom sadasnem. Ja mislim da bi bilo veoma hrabro i veoma dobro kada bi svi vi doneli jednu odluku da se sada, jednim ili dva vozila ode na kop i da se povodom ove price sada cuje, od onih radnika koji su sada u cizmama u direktnoj proizvodnji, misljenje i o onom strajku i o ovom sindikatu, i o proslom. Ali pretpostavljam da necete to uraditi.

Dakle, kada je Rankovic izasao da odluci da li ce on da stane ispred tog strajka, on je pusio cigaretu za cigaretom, ruke su mu drhtale, on to nije mogao da vidi jer nije imao ogledalo, ali gledao sam ja iz drugog reda, gledali su i ostali ljudi. Covek je bio u strahu - ako uspe sta onda, a sta ako ga ostave na cedilu? Znaci, ipak je to bila velika odluka. I mislim da je prelomna bila recenica Vladana Jovicica koji je rekao: "Dobro, Pici, jesi li sa nama ili nisi. Ako nisi, mi idemo bez tebe". Posle toga on je rekao: "Da, sa vama sam, znaci necemo izdati". Svi smo otisli na severno krilo. Posle neke konsultacije usledio je taj trenutak koji je za mene jedan od najupecatljivijih. Tada je on uzeo razglasnu stanicu, dva-tri puta ulazio u dispecersku stanicu i pozvao ljude i objasnio im da je tu predsednik sindikata i da se sprema strajk i zamolio ljude da zaustave rad. Taj trenutak, to nije bilo 15 minuta, ja mislim da je bilo pet minuta, da bi sada pokusali da uigramo taj nacin kako su se javljali bageristi sa bagera, mi tako ne bismo uspeli ni za mesec dana da smo radili na ustaljeni nacin, ali tog trenutka kad je on rekao, tom brzinom su se javljali - staje glodar 5, staje glodar 3, staje glodar 1. Tom brzinom je bilo, meni su oci bile pune suza, a i njemu, video sam, i svima nama koji smo bili u centru. To je vrlo bitno da se zna koji su ljudi bili i sta se tu radilo.

Sa strane uprave, sadasnji sindikalac Dobrica bio je sef, odnosno staresina smene, bilo je malo natezanja oko vozila, ali uglavnom dobili smo dzip, ili gaz, kako ga mi zovemo. Nekoliko nas je ostalo na severu u tom dispecerskom centru zbog bojazni da bi neko mogao doci i da ponovo uzme tu radio stanicu i da kaze: "Ovde Rankovic, nije strajk". Zoran Anovic, Zoran Nikolic i ja seli smo u dzip i isli od objekta do objekta i govorili ljudima: "Evo strajka zbog toga i toga, mi hocemo da se priznaju rezultati izbora od 24. septembra, sto je politicki apsolutno, nema tu sta".

Veoma je interesantno ovo: normalno, mi smo na sistemu u direktnom kontaktu sa ljudima i znamo da uvek ima politickih misljenja i nesuglasica, ali interesantno je da oni ljudi koji su bili za Milosevicev rezim sve do tog strajka, uostalom izbori su pokazali da je vecina, ne apsolutna, ipak je to bilo tesno, ali oni ljudi koji su bili za Milosevica tog trenutka kad je kop stao, bar na severnoj strani se niko nije javljao ni komentarisao - svi su, neki javno, neki pretežno, dali podrsku tom strajku. Kako je vreme odmicalo, oni su se sve vise angazovali i ukljucivali u to. Cak su se desavale i komicne situacije da oni ljudi sa kojima smo se skoro svadjali, da oni budu glavni zagovornici ideje promene rezima. Ja sam te noci ostao tu. Sutradan su formirani strajkacki odbori, to je bilo na jugu.

Moram samo da skrenem paznju, posto sam pomenuo Tomislava Ivankovica. Posle sastanka u

Barosevcu, predsednik sindikata "Tamnave" otisao je na "Tamnavu", koliko se secam bio je sam, i on je animirao ljude, taj predsednik sindikata Tosa, koji je takodje na poternici, i krenuo je strajk i na "Tamnavi". Tamnava je bila, po svim procenama, nasa najslabija tacka - i po broju ljudi i, malo je nezgodno reci - po tom kadru, i svi su se plasili da ce ona prva popustiti. A, u stvari, najveca ziza interesovanja i policije i vlasti bila je oko "Tamnave" jer su verovatno smatrali da ce tu najlakse probiti blokadu, sto se nije obistinilo.

Mogu da pricam interesantne stvari koje su se desavale tamo s obzirom da mi je ona bliza i da poznajem dosta ljudi u "Tamnavi".

Mi smo sutradan, u subotu, u pet sati, posto su vec poceli policijske snage da se grupisu, napravili blokadu u Stepojevcu da, koliko-toliko, animiramo mestane i da podrzimo one koji su vec poceli blokadu. Predsednik sindikata i ja culi smo se preko mobilnog telefona. Sreca je, bez obzira sto je na "Tamnavi" tesko razgovarati telefonom jer se gubi veza, sto policija nije prekinula taj nacin komunikacije, mnogo nam je pomogla tada. Tosa je tada rekao: "Ako slucajno bude problema, ja cu vas pozvati da dodjete", jer ipak mali je broj ljudi bio na "Tamnavi", "Polje D" je veliko. Mi smo napravili blokadu, bilo je tri ili cetiri traktora, ali smo tom blokadom uspeli da zadrzimo, kako sam posle saznao, mislim tri autobusa u Vrbovnu puna policije koja je imala odrediste - "Tamnava". Propustili smo jednu trudnicu i nekog bolesnika. Interesantno je bilo posmatrati te ljude. Mi nijednu losu recenicu, osude sto smo prekinuli saobraćaj na magistrali, nismo culi. Svi su bili odusevljeni. Ljudi su se smejali. Videli smo koliko je narod ogorcen. Sve su to bili ljudi u nekoj zurbi, ali niko nije pravio pitanje.

Medjutim, oko petnaest minuta do sest dosao je poslovođja i rekao da policija ulazi u "Tamnavu". Prekinuli smo blokadu i pozvali sve koji hoce da krenu sa nama i da uz veci broj ljudi otezamo posao policiji. Stigli smo na "Tamnavu", mislim da nas je bilo oko cetrdesetak. Vec je bio sumrak, mi smo ticali prema staroj upravnoj zgradi, medjutim, policija jos nije stigla da blokira. Mi smo krenuli sporednim putem preko Konatica, a jedna grupa je krenula magistralom. Stigli smo pre nego sto je policija postavila blokadu. Ipak je bilo veselje kod radnika na kopu kada su nas videli da trecimo, nije neki broj bio, ali je masovnije. Posle toga nastupila je blokada i tom prilikom smo svi mi koji smo imali mobilne telefone pozivali rođjake iz Leskovca, Vrbovna, Lazarevca, da sto pre dodju. Ta radnicka podrška je razumljiva zato sto veliki broj radnika gravitira prema "Kolubari" i svi su imali prijatelje, rođjake, poznanike. Cak i oni koji nemaju nikog u "Kolubari" - tu je bilo i seljaka koji su dosli i i te kako pomagali. Te veceri probijena je blokada.

Vec sam pomenuo da bi bilo dobro cuti radnike u proizvodnji. Kada se govori o nekom visku radnika, svi misle na radnike u proizvodnji. Mi na sistemima imamo manje radnika nego pre. Ja se ne bih slozio da su radnici gladni.

Ko su i sta su subjekti promena

Vojislav Matejic, ucesnik u strajku Hteo sam samo jednu stvar. Ova najava strajka sindikata EPS-a koja traje od juna do pre neki dan. Ipak do strajka nije doslo. E sad, zasto nije doslo? Relativna je stvar da li je postignut neki dogovor, da li je neki kolektivni ugovor potpisan ili nije, to manje-vise ne znamo. Ali radnici nisu bili spremni na strajk, bar mi, koji smo medju radnicima, o tome dosta znamo. E sad, moguće je neko tumacenje. Bar moje tumacenje je da se radnici jos uvek nadaju necemu ili su u nekom strahu.

Popov Ali nisu trenutno subjekt drustvenih promena, ili jesu?

Matejic Pa, sad, ja mislim, ucestvuju, da jesu.

Vladan Jovicic Uopste zaposleni, radnici, jesu subjekt promena i u principu sve sto se organizuje i radi ide u tom smeru.

Popov Drustvenih promena?

Jovicic Naravno, upravo jesu. Samo sto ne mozemo ocekivati urgentno rezultate.

Popov Znaci jesu subjekt drustvenih promena, ali jos nema rezultata.

Jovicic Eto, tako.

Branislav Canak, predsednik UGS "Nezavisnost" Ja sam mislio da ne govorim. Nacin na koji cu ovo da izlozim mozda se nekome nece dopasti zato sto deluje suvoparno, ali insistiram na cinjenici

da se prvo razmotri subjekt. To bi trebalo da bude jedinka koja ima svest o sebi i o svom okruzenju. I to nije dovoljno, potrebno je i da to okruzenje ima svest o postojanju tog subjekta. Znaci, uzajaman odnos. Ja nisam siguran da postoji subjekt u tom smislu i da sve ovo sto je izvedeno - da je izvedeno sa tom svescu o nekoj ulozi. Mislim da je ovo bila stihija u kojoj su se zatekli radnici. Jedan od dokaza je, recimo, da se strajk razmera "Kolubare" priprema 3 do 5 nedelja, a ovaj je napravljen za pet minuta. Kako sam shvatio iz price ovde, za 15 minuta su se ljudi dogovorili i otpoceo je strajk. A to nije bila kumulacija radnickih problema, pa da je doslo do eksplozije strajka, nego je doslo do kumulacije politickih problema. To se vidi iz toga sto se kaze: "Doveli smo predsednika sindikata da damo legitimitet strajku". Znaci, nije predsednik sindikata od pocetka bio tu, nije organizovao, da li je prvo intervjuisao radnike, sazvao zborove, dobio podrsku za strajk, pa onda isao u strajk. Nego su ga doveli od kuce da mu kazu da je strajk. To je kao vatrogasac kome jave da je izgorela njegova rodjena kuca.

Drugo, da li mozemo da razmotrimo pojam promena? Da li su promene pocele oktobra ili su pocele onog momenta kada je stvorena prva mogucnost pluralistickog izrazavanja, legalnog pluralistickog izrazavanja misljenja. Te promene su nazalost veoma sporo tekle i 5. oktobar je samo epizodica. Jer promene je trebalo da pocnu posle 5. oktobra. A 5. oktobar uzimati kao datum promena... to je datum jedne epizode u kojoj je jedan covek otisao. Nazalost, sam je otisao, ostalo je ovde mnogo njegovih koji uticu na nase zivote. Prema tome, tesko moze da se govori o tome da su promene posle 5. oktobra usledile u onom smislu kako je trebalo da uslede. Drugo, 5. oktobar ima nekoliko elemenata paralelnih dogadjanja, a jedno od tih dogadjanja je "Kolubara". Zatim, "Kolubara" je proizvela 5. oktobar. Opet, da nije bilo 5. oktobra, "Kolubara" bi bila tragedija.

Petog oktobra ne bi bilo ili bi bio 11, 15. ili neki drugi oktobar, ne bi bio 5. da nije bilo "Kolubare". Postoji i obrnuta veza: da nije bilo 5. oktobra u "Kolubari", bila bi tragedija. Jer bi policija i vojska isle na iznurivanje, a onda bi iznenada udarile. Zato sto je "Kolubara" bila izolovana epizodica jedne velike promene. Toj epizodi su pokusale da se pridruze druge epizode. Culi smo veceras o Cacku. I to je veoma znacajno. Za mene je znacajno sto u kombiju nije bio Velja Ilic. Ne zato sto imam odredjeno misljenje o njemu nego sto je u kombiju bilo civilno drustvo. Hteo sam da pitam kakva je priroda promena ako nezaposleni Cacani, pevajuci cetnicke pesme, idu da demokratizuju Srbiju, pomazuci svojim zaposlenim kolegama u "Kolubari". Ocgledno da to nije bilo ono sto sam rekao - da je subjekat svest o sebi. Koja je svest bila, koji skup svesti je tu bio? Cetnicko-partizanski?

Osim toga, ta gomila paralelnih dogadjanja je prakticno nesto sto se kumuliralo od '90. godine. To je eksplozija kumulacije koja je trajala 10 godina, to nije organizovano, to znamo vrlo dobro zato sto smo putovali te godine ubedjujuci apaticnu Srbiju da izadje, da glasa. Apaticna Srbija je jedva izašla da glasa i sada ne mozemo ocekivati da je ta Srbija bila spremna za ovakav poduhvat kakav je "Kolubara", odnosno da ga je pripremala da, ako ne ode Milosevic na izborima, napravicemo "Kolubaru". "Kolubara" je sticaj razlicitih okolnosti. U tim okolnostima najmanje ima elemenata radnickog nezadovoljstva. Konacno, to su isti oni radnici koji su vikali "ziveo Milosevic", ako se ne varam.

»Sindikalno« i »politicko«

Popov Govorimo o strajku koji su organizovali radnici, ucestvovali radnici...

Canak Bilo je to vise gradjansko nego radnicko. Znaci, radnik je tog momenta bio vise gradjanin nego radnik.

Popov Da li je bio i radnik?

Canak Bio je zaposlen, formalno-pravno bio je radnik. Ali je strajkovao kao gradjanin, a ne kao radnik. Konacno, ni ciljevi strajka nisu bili radnicki, nego su bili politicki. Znaci, ja sam ucestvovao u strajku gradjana.

Popov Izvini molim te, da li to onda znaci da vise nije radnik ako je strajkovao iz politickih razloga.

Canak Strajk je odredio njegovu ulogu.

Popov Pitam te sada vrlo jasno. Ti si rekao "nema radnickog", "ima gradjanskog". A ja te pitam - ako je gradjansko da li to znaci da nema nikakve veze sa radnickim?

Canak Ima veze, ali nema sindikalne veze. Sindikat ne postoji zbog ovog, sindikat postoji zbog drugih ciljeva. Dobro je sto je uradio ovaj posao, ali to nije u opisu rada sindikata. U to ne moze da me ubedi niko. To nikada nije ni bilo. Neka mi neko objasni zasto se ovo desilo samo u "Kolubari".
Popov Pa desilo se, evo ja dve godine dolazim ovde, a jos ne vidim sasvim jasno zasto se desilo.
Canak Interesuje me zasto ovde, ima u Srbiji jos radnika.

Popov Pa nije se desilo, ali se desilo ovde i hocemo da objasnimo zasto se desilo. I sada pitamo da li su subjekt promena.

Canak Hteo sam na kraju da kazem zasto su Japanci pitali koliko cete dobiti ministarskih mesta za to. Nisu oni to pitali zato sto je tako kod njih, naprotiv, kod njih je to nezamislivo. Oni su pitali zato sto su znali da smo mi postsocijalisticko drustvo i da se to jos uvek nagradjuje. Za redovne gradjanske obaveze se ocekuje nagrada, i dobija se. Nazalost, jednu nagradu znamo svi. Zove se Dragan Milovanovic, koji nije ucestvovao u ovome, a nagradjen je. Prema tome, to postoji i dobro je sto su Japanci pitali jer znaju oni nas dobro. Pitali su ne zbog sebe nego zbog nas, a dokaz je da su bili u pravu sto su pitali.

Miodrag Rankovic-Pici Nije tacno da nas strajk, kako kaze gospodin Canak, nije imao u sebi radnickog. Sindikat, odnosno mi, to ce Milovan Rankovic potvrditi, 24. septembra smo svim glasilima poslali tekst kojim smo trazili postovanje izborne volje gradjana. Znaci, mi kao sindikat u ime radnika povrsinskog kopa, ne cele "Kolubare". To su tada objavili Blic i Danas. Taj zahtev koji je izdejstvovan na Izvrsnom odboru sindikata kopova dobio je glasove svih devet clanova, cak i cetvorice iz SPS-a, koji su bili cak i odbornici SPS-a. Ali sam imao pet svojih clanova. Ja sam tada doneo odluku da se posalje to u novine, a svih devet su glasali, to je bila jedinstvena odluka.

Kako je stala "Kolubara"? Tacno je da je bilo stihije. Nas radnik nema jos sindikalnu svest, to je tacno. Ja sam tada bio u Beogradu na nekim razgovorima i tacno je ono sto je rekao Colic da je ovdasnji DOS uradio onoliko koliko je uradio, cekalo se na mene, ali ja nisam spavao u kuci. Ja bih "Kolubaru" zaustavio, i to bez DOS-a. Moj dogovor sa politicarem, cije ime jos nije vreme da kazem, bio je da stanemo u ponedeljak. Neke kockice su se sklopile, a da smo ih mi sklapali tri meseca verovatno ih ne bi sklopili. Da smo mi iz sindikata sedeli sa DOS-om sigurno bi prica procurila i neko bi to presekao. Ispalo je da je na brzinu, ali nije bilo tako. Mi kao sindikat smo to pripremali mnogo dugo. Jeste tada to odluceno, u toj sali, na brzinu, i dobro je sto je tako ispalo. Ali, ta akcija sindikata - a ima svedoka, jedan je Rankovic i jos 5, 6 ili deset ljudi - oni znaju kako smo mi doneli odluku. Svakog sindikalca radnik nece voleti. Jer on cim vidi sindikalca da se vozi u kolima, on kaze: "Vidi koja je ono privilegija", a sta on radi, koliko pregovara, to njega ne interesuje.

Znaci, svest radnika jos nije na tom nivou da on razume sindikalni rad i gospodina Canka, i Vucetica, i Rankovica. Nazalost, tako je. I kao sto drustvu treba 20-30 godina da sve dodje na svoje mesto, tako treba i sindikatu. Ja govorim sa svoje pozicije ne da kritikujem sindikat, ja sam i dalje clan sindikata, i bicu, i smatram da taj pokret treba da postoji.

Posle ove dve godine vlast se nije mnogo promenila. Culi smo ovde da stari rezim vuce konce. Imam zabelezeno u Svedoku: "... napao novu vlast posle tri dana strajka u 'Kolubari'". Prvu isplatu nisu hteli da daju. I poslali su nam Krstu Vukovica za direktora, a znamo ko je bio on. Posle mog napada na Krstu Vukovica i G 17, oni su napravili hajku na nas, koji smo vodili strajk. A potpomognuti ljudima starog rezima. Koji i danas nisu prvi na vlasti, ali su drugi.

Milovan Rankovic-Ranusa Ja sam kao clan Glavnog odbora dobio zadatak od povrsinskih kopova da 29. septembra, na sednici Glavnog odbora, trazim podrsku za zahtev sindikata za priznavanje demokratskih izbora. Moja centrala u Beogradu nije mi dala podrsku i ja sam napustio sednicu. Samo da se zna: mi u sindikatu smo pokrenuli inicijativu po clanu 9 naseg statuta koji kaze da sindikat ucestvuje u demokratizaciji drustva. I smatrali smo da je par excellence politicko i sindikalno pitanje priznavanje demokratskih izbora. I na tome smo insistirali, a nismo dobili podrsku u Beogradu. Ovo treba osvetliti sa svih aspekata i ne treba ulaziti u sukob da li je strajk imao radnickog ili nije. Desilo se istorijski da smo napravili preokret u "Kolubari" kad je dat zamajac tim promenama.

Zoran Stojiljkovic, profesor FPN Meni se cini, na osnovu onoga sto smo culi, da su radnici, makar u "Kolubari", oktobra 2000. bili subjekt drustvenih promena, ali ne iz specificno radnickih razloga, nego opstih gradjanskih.

Popov Zar time prestaju da budu radnici?

Stojiljkovic Ne. Tacno govorim, Nebojsa, dominantno gradjanskih razloga. Ali, ni do danas, oktobra 2002, oni nisu postali specifican subjekt drustvenih promena kao zaposleni, kao clanovi sindikata sa organizovanom voljom i infrastrukturom.

Darko Marinkovic, ekspert UGS "Nezavisnost" Posto se otvorila polemika o pitanju politickog strajka, koje je stratesko za strajkacku borbu, a ovaj je slucaj poucan, ja bih polemisao sa onim sto je rekao Popov u uvodnoj reci, a to je da je politicki strajk retkost u nasoj tradiciji. Ja mislim da to nije tacno. Mislim na osnovu toga sto zahtevi strajkaca u protekloj deceniji, pa i u 90-im godinama, dobijaju sve izrazitije politicku prirodu.

Popov Da li su vec stekli politicku prirodu ili je tek dobijaju?

Marinkovic Imali su politicku prirodu u trenutku kad su postavljani. Podseticu vas na nedavni strajk zeleznicara. Plate su bile ne znam na kom mestu, ali su prvo trazili bezbednost. I ovaj strajk je, kao i onaj '93. godine, imao politicke zahteve. I zahtevi nasih prosvetara takodje su politicki zahtevi, iz prostog razloga sto ovde politika drzi kljuceve svega i ljudima je to jasno. I kada traze plate, to su politicki zahtevi jer je ljudima jasno da se ti zahtevi ne mogu resiti bez resavanja nekih politickih pitanja. Ne moze se, jednostavno, razdvojiti to "gradjanin" i "radnik" u ovim okolnostima.

Slobodan Lalovic, narodni poslanik SDP Meni bi najblize bilo da opisem ucesce radnika u dogadjajima od 29. septembra kao ucesnika, a ne kao subjekata tih promena. Postoji, cini mi se, razlika kada sindikat samostalno i samosvesno organizuje politicki strajk.

Popov Posto ovo u "Kolubari" nije organizovao sindikat, onda nisu subjekt?

Lalovic Jedina dva politicka strajka za koja znam to je bio taj u vezi sa rusenjem Milosevica i drugi kojeg se secam je strajk na Kosovu i Metohiji kada su Albanci '90. strajkovali i dobijali otkaze, a zahtevi su bili oni koji su bili. Cini mi se da je pitanje o kojem raspravljamo mnogo slozenije i da odgovor nije tako jednoznan i da treba dati argumentaciju za oba stava.

Branislav Canak Radi preciziranja, za buducu raspravu, reci cu da razlikujem politicki od socijalnog strajka. Politicki strajk mozete prepoznati ako kao rezultat ima neki politicki cin. "Kolubara" je srusila Milosevica, i to je politicki cin. Ako se poveca moja plata, ako je bolji kolektivni ugovor, to je socijalno-ekonomski cin kao rezultat mog strajka. Ne kazem da ovaj nije bio dobar, naprotiv, ali mi se ne svidja ako ostane na slavi zbog rusenja Milosevica. Mislim da ovaj sindikat tek treba da ojaca. Sad pocinje bitka.

Popov Mi sada imamo izvesnu realnu predstavu o tome sta se dogadjalo i kako su se razlicite cinjenice povezivale. Imacemo i razlicite interpretacije svega toga. Prvo cemo objaviti ovaj razgovor, a kasnije cemo objaviti i nove cinjenice o tome sta se dogodilo, kao i nova tumacenje. I trazicemo odgovor na pitanje jesu li radnici subjekti drustvenih promena danas. Naravno, raspravljacemo o tome sta je subjekt, sta je drustvena promena, ali u sklopu drustvenih promena u nasoj zemlji.

Ovaj tekst ce biti objavljen u *Republici*. Mozemo potom da nastavimo razgovor, i da se dopisujemo, i objavljujemo, mozemo onda i knjigu da objavimo.

Priredile Olivija Rusovac i Lidija Jovetic